

گذری بر تاریخچه‌ی اولین دبیرستان دولتی پسرانه‌ی زنجان

قسمت سوم

فرج ا... داودی^۱ / عبدالعزیز قائمی^۲

چکیده:

شرح فشرده‌ی تاریخچه‌ی شکل‌گیری مدارس نوین خمسه (زنجان) و یادآوری حوادث برجسته و تأثیرگذار در چگونگی تأسیس اولین دبیرستان دولتی پسرانه‌ی شهر بنام «پهلوی» (شریعتی امروزی) و مروری کوتاه بر چگونگی احوالات این آموزشگاه ماندگار زنجان بعد از پیروزی انقلاب اسلامی تا به امروز، جان کلام این نوشتار است.

واژگان کلیدی:

دبیرستان پهلوی، دبیرستان شریعتی، دبیرستان ارانی، ابوجعفر امام، مدرسه‌ی ماندگار

پیشینه‌ی مدیریتی دبیرستان

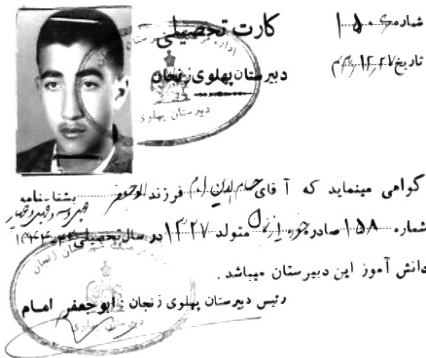
دبیرستان پهلوی از همان سال‌های اولیه‌ی تأسیس، دارای سازمان آموزشی بسیار ارجمند و آبرومندی گردید و به زودی نام‌آور شد و مقامی والا یافت. جزو مطمئن‌ترین و معتبرترین دبیرستان‌های کشور به شمار آمد. از گوشه و کنار ملک، هر پدر و سرپرستی که به تربیت و سرنوشت فرزند خود دل‌بند بود دست نونهال خود را گرفت و به دست مریبان فاضل و معلمان پاکدل این دبیرستان

۲. پژوهشگر فرهنگ و تاریخ استان زنجان

۱. پژوهشگر فرهنگ و تاریخ استان زنجان

سپرد. از عمر مدرسه هر چه می‌گذشت صفحات زرین افتخارآمیز بر دفتر حیاتش افزوده می‌شد و تا امروز که هشت دهه از تأسیس آن گذشته است به این گذشته مفتخر و مباهی است. گفته شده است که در ثبت نام بچه‌ها و دانش‌آموزان نهایت دقت و سخت‌گیری به عمل می‌آمده است و از دانش‌آموزان جدیدالورود کسانی را ثبت نام می‌کردند که معدل نمرات امتحانی و گواهی حُسن اخلاق و سوابقشان مورد رضایت مدیران نکته‌بین دبیرستان واقع می‌شده است. شاید یکی از علت‌های عزت و احترام دبیرستان شریعتی در بین سایر مدارس استان را می‌توان همین افراد فرهیخته‌ای دانست که این مدرسه آنان را به جامعه تحویل داده است و می‌توان لیست بلندی از افراد فرهیخته تحصیل کرده این مدرسه را ارائه داد.^۱

دبیرستان پهلوی ۳ کلاسه که در ابتدای شروع فعالیت خود، با ۷۵ نفر محصل کار خود را شروع کرده بود.^۲ در سال تحصیلی ۴۶ - ۴۷ دارای ۷۵۶ تن دانش‌آموز بوده است.^۳ و به گفته یک مقام مسئول "جلیل شامی" با سابقه‌ی مدیریتی در دبیرستان مزبور، این دبیرستان از سال ۱۳۸۸ تک شیفت شده و قبل از این اقدام یک هزار و ۲۰۰ دانش‌آموز در دو شیفت در این مدرسه تحصیل می‌کردند اما در حال حاضر [۱۳۹۲] در این دبیرستان با داشتن ۱۵ کلاس درس و ۷۴ نفر معلم و کارکنان مدرسه، ۴۵۰ دانش‌آموز در یک شیفت که بیشترین تعداد دانش‌آموز در سطح استان محسوب می‌شود مشغول به تحصیل هستند.^۴

صدور کارت (شناسایی) تحصیلی برای دانش‌آموزان

۱. دانش‌آموختگان و دانش‌آموزان دیروز دبیرستان: دکتر سید محمد فاطمی، دکتر علی دانشور، پروفیسور عبدالله محمودیان، پروفیسور رضا عباسچیان، دکتر محمد ثبوتی، پروفیسور یوسف ثبوتی، حسین منزوی، مهدی آذر سینا، استاد رضا روزبه، دکتر علی اکبر صارمی، دکتر علی رضائی، دکتر پیرایش، دکتر علی‌اکبر ثبوتی، دکتر زین‌العابدین شمس‌آرا، دکتر امانی، دکتر مهرداد خانمحمدی، دکتر اسماعیل رضوی، دکتر میر وحید حسینی و چندین و چند نام بزرگ دیگر تنها گوشه‌ای از خوشه‌چینان این دبیرستانند که امروزه به عنوان نخبگان و رجال و خدمتگزاران ایران و جهان از آن‌ها یاد می‌شود.

۲. پروین خمسه، شماره ۴۰۳، پنجم تیر ماه ۱۳۱۴ ۳. روحانی، فرهنگنامه زنجان، صفحه ۷۶

۴. شبکه‌ی اطلاع‌رسانی دانا، ۱۳۹۲/۱۱/۲۸

« دانش آموزان شاگرد اول دبیرستان در احوالی تحصیلی »

ردیف	سال تحصیلی	نام و نام خانوادگی	ردیف	سال تحصیلی	نام و نام خانوادگی
۱	۱۳۱۵-۱۶	آقای سید محمد باطنی	۳۱	۳۵-۳۶	آقای کریم‌زاده
۲	۱۶-۱۷	" " " "	۳۲	۳۶-۳۷	" " " "
۳	۱۷-۱۸	" احمد زوری	۳۳	۳۷-۳۸	" " " "
۴	۱۸-۱۹	" " " " " " " "	۳۴	۳۸-۳۹	" " " "
۵	۱۹-۲۰	" " " " " " " "	۳۵	۳۹-۴۰	" " " "
۶	۲۰-۲۱	" " " " " " " "	۳۶	۴۰-۴۱	" " " "
۷	۲۱-۲۲	" " " " " " " "	۳۷	۴۱-۴۲	" " " "
۸	۲۲-۲۳	" " " " " " " "	۳۸	۴۲-۴۳	" " " "
۹	۲۳-۲۴	" " " " " " " "	۳۹	۴۳-۴۴	" " " "
۱۰	۲۴-۲۵	" " " " " " " "	۴۰	۴۴-۴۵	" " " "
۱۱	۲۵-۲۶	" " " " " " " "	۴۱	۴۵-۴۶	" " " "
۱۲	۲۶-۲۷	" " " " " " " "	۴۲	۴۶-۴۷	" " " "
۱۳	۲۷-۲۸	" " " " " " " "	۴۳	۴۷-۴۸	" " " "
۱۴	۲۸-۲۹	" " " " " " " "	۴۴	۴۸-۴۹	" " " "
۱۵	۲۹-۳۰	" " " " " " " "	۴۵	۴۹-۵۰	" " " "
۱۶	۳۰-۳۱	" " " " " " " "	۴۶	۵۰-۵۱	" " " "
۱۷	۳۱-۳۲	" " " " " " " "	۴۷	۵۱-۵۲	" " " "
۱۸	۳۲-۳۳	" " " " " " " "	۴۸	۵۲-۵۳	" " " "
۱۹	۳۳-۳۴	" " " " " " " "	۴۹	۵۳-۵۴	" " " "
۲۰	۳۴-۳۵	" " " " " " " "	۵۰	۵۴-۵۵	" " " "

اسامی دانش آموزان شاگرد اول دبیرستان پهلوی زنجان از سال تحصیلی ۱۳۱۶ - ۱۳۱۵ تا سال تحصیلی ۱۳۵۵ - ۱۳۵۴

سید مقتدی صارمی
اولین رئیس دبیرستان پهلوی زنجان

رؤسای دبیرستان دکتر علی شریعتی "پهلوی سابق" از بدو تأسیس تا کنون:

- ۱- سید مقتدی صارمی رئیس از سال ۱۳۱۱ تا ۱۳۱۲
- ۲- ابوالحسن ذوالمجدین رئیس از سال ۱۳۱۲ تا ۱۳۱۳ (زین العابدین ادیب سلطانی "کفیل دبیرستان - رئیس فرهنگ")
- ۳- میرزا اسماعیل خان توفیقی کفیل نه ماه - رئیس فرهنگ
- ۴- عبدالحسین نوربخش رئیس از سال ۱۳۱۳ تا ۱۳۱۵ (حاج سید مصطفی اخوی کفیل دبیرستان و رئیس فرهنگ)
- ۵- حسینعلی اکبرنیا رئیس از سال ۱۳۱۵ تا ۱۳۱۸ "رئیس معارف زنجان" (حسینقلی نیساری "کفیل")
- ۶- محمد حسین قدوسی کفیل از سال ۱۳۱۸ تا ۱۳۲۱ "رئیس معارف زنجان"
- ۷- جواد رهنما از سال ۱۳۲۱ تا ۱۳۲۵
- ۸- ابو جعفر امام "از سال ۱۳۲۳ تا ۱۳۲۴ کفیل و بعد رئیس" از سال ۱۳۲۵ تا ۱۳۴۵/۸/۱۱
- ۹- جعفر جوادی رئیس از سال ۱۳۴۵ تا ۱۳۴۸
- ۱۰- دانشور
- ۱۱- سیف الله زند رئیس از سال ۱۳۴۸ تا ۱۳۵۵

۱۲- منصور شغلی "سرپرست موقت"

۱۳- سید احمد اطهارری رئیس از سال ۱۳۵۵ تا ۱۳۵۹

۱۴- جعفر اشتری ۱۳۵۹ تا ۱۳۶۰

۱۵- ابراهیم خسروی

۱۷- عباس مسلمیون

۱۸- بیوک ملایی

۱۹- ابراهیم قهرمانی

۲۰- عباس مصطفوی

۲۱- حسین صنعتی منفرد

۲۲- عباس اسکندری

۲۳- جلیل شامی

۲۴- سید داود موسوی

۲۵- زید الله رحمانی پور از سال ۱۳۹۳ تا... هنوز ادامه دارد.^۱

البته برخی از این مدیران به صورت همزمان در دوسری عهده دار ریاست دبیرستان بوده‌اند، یعنی یکی در نوبت صبح و دیگری در شیفیت بعد از ظهر.

شرح احوال ابوجعفر امام

زنده‌یاد ابوجعفر امام این شخصیت معروف، مربی و مدیر مقتدر دبیرستان شریعتی زنجان را عموم طبقات خصوصاً جامعه‌ی فرهنگی زنجان به‌خوبی می‌شناسند. نام وی برای اهل تحقیق و مطالعه و دوستداران فرهنگ و تاریخ... نامی است آشنا و یکی از تواناترین مدیران دبیرستان پهلوی سابق، قلمداد می‌شود و برگردن فرهنگ ما حقی بس عظیم دارد.

ایشان در دوره‌ی احمد شاه قاجار، سال ۱۲۹۳/۵.ش در شهر ابهر زاده شد. پدرش "حاج میرزا ابوعطاءالله" بوده که با داشتن لقب شیخ‌الاسلامی ابهر- امام جمعه این شهر نیز محسوب می‌شده است.^۲ آقای امام در ایام کودکی مانند دیگر همسالان خود، جهت فراگیری علم و دانش، ابتدا در

۱. از شخصی به نام ابطحی هم در مقطعی به عنوان رئیس دبیرستان ذکر شده است.

۲. نیاکان او در حدود شش الی هفت قرن پیش، از لهسا که بین یوومه و بحرین است به ابهر آمده‌اند و اغلب سمت شیخ

محضر مادرش از علوم قرآن و معانی بهره‌مند گردید و سپس با تأسیس اولین دبستان دولتی در ابهر در سال ۱۳۰۰ پایه‌ی اول و دوم ابتدایی را در همین مدرسه و در طی یک سال سپری کرد. و در سال ۱۳۰۰-۱۳۰۱ به همراه خانواده در شهر زنجان ساکن گردید و دوره‌ی شش ساله‌ی ابتدایی را در مدرسه‌ی ملی توفیق ادامه داده و با موفقیت به پایان رسانید.

ابوجعفر امام در دوران جوانی

پایان تحصیلات دوره‌ی ابتدایی مصادف شد با تأسیس دبیرستان "اتحاد" زنجان^۱ که پایه‌ی اول و دوم دبیرستان را نیز در همین دبیرستان ملی جدیدالتأسیس گذرانده، سپس عازم تهران می‌شود و پایه‌ی سوم دبیرستان را در آن شهر گذراند و پایه‌ی چهارم دبیرستان را هم در ارومیه طی کرد. مجدداً به تهران بازگشت و سال پنجم و ششم دبیرستان را همزمان در رشته‌های طبیعی و ریاضی در دبیرستان دارالفنون به پایان رساند. ایشان، تحصیلات عالی خود را در تهران و در سال ۱۳۱۹ در رشته‌ی فلسفه و علوم تربیتی به پایان برد و در همان سال به استخدام آموزش و پرورش درآمد. از سال ۱۳۱۹ به عنوان دبیر طبیعیات در گنبد کاووس مشغول به تدریس شد و یک سال بعد

الاسلامی داشته‌اند

۱. آقای امام در پاسخ سؤالی که دبیرستان شریعتی چگونه تأسیس شد و بانیان اصلی آن چه کسانی بودند، می‌گوید: معلمین زنده‌ی دبستان‌ها جمع شدند و دبیرستان اتحاد را تأسیس کردند، در همان خیابان فرهنگ، حاج موتمن، از بزرگان فرهنگ زنجان حاج علی اکبر توفیقی بود که دبستان توفیق را هم تأسیس کرده بود و دیگرانی که جمع شدند و دبیرستان اتحاد را تأسیس کردند. مصاحبه‌ی آقای امام-موج بیداری، شماره‌ی اول، ص ۲، سال ۱۳۸۲.

به دلیل بمباران گنبد کاووس در غائله‌ی شهریور ۲۰ جهت ادامه‌ی کار به گرگان منتقل گردید و سپس مدتی هم به تدریس در دبیرستان البرز پرداخت و بعد در سال ۱۳۲۱ به زنجان منتقل و به عنوان دبیر دبیرستان شریعتی (پهلوی سابق) مشغول شد.^۱ با ورود دموکرات‌ها به شهر در سال ۱۳۲۵-۱۳۲۴ به دلایل فکری و اعتقادی از ادامه‌ی کفالت دبیرستان کناره‌گیری کرده و حاضر به همکاری با آنها نشد.^۲ با سقوط حکومت یک ساله دموکرات‌ها، وی از سال ۱۳۲۵ خورشیدی، به‌عنوان رئیس دبیرستان پهلوی زنجان با "معاونت آقای رضوانی"^۳ به سر جای اولیه خود بازگشت.^۴

انجمن فرانسه دانشسرای عالی - بهار ۱۳۱۸ - ابوجعفر امام در دوران دانشجویی و دکتر صدیق و مسیو بنی فاسیو - آرشو امام

۱. طبق گفته خود آقای امام، او از سال ۱۳۲۳ تا ۱۳۲۴ (ظهور فرقه‌ی دمکرات)، کفالت دبیرستان پهلوی را در اختیار داشته است.
۲. رؤسای اداره‌ی فرهنگ حکومت محلی دموکرات‌ها، خواهان تدریس دروس به زبان ترکی بودند و من در جواب آنها قاطعانه گفتم که فقط یک زبان بیشتر بلد نیستم و آن هم زبان و ادبیات فارسی است.
۳. موج بیداری، مصاحبه‌ی آقای امام، شماره‌ی اول، ص ۲، سال ۱۳۸۲
۴. "آقای امام از سال ۱۳۲۰ تا ۱۳۲۳ با سمت دبیری از سال ۱۳۲۵ تا ۱۳۴۴/۸/۱۱ یعنی مدت ۲۰ سال با سمت ریاست دبیرستان پهلوی در این شهرستان به خدمت مشغول بوده اند". روحانی، فرهنگنامه، ص ۷۶

ایشان در طول مدت مدیریت ۲۰ ساله‌ی خود در دبیرستان مزبور، اقدامات مؤثری برای عمران و آبادانی این مدرسه انجام داد.^۱ از بدو تأسیس دبیرستان، اولیای امور همیشه سعی می‌نمودند که اصول تدریس و تعلیم بر روی پایه‌های علمی استوار گردد تا درک و فهم مطالب به سهولت انجام پذیرد. روی همین اصل این دبیرستان که در سال‌های اولیه تأسیس، دارای آزمایشگاه نیمه مجهزی بود و لوازم این آزمایشگاه‌ها را، اولیای امور در سال تحصیلی ۱۳۱۵-۱۳۱۴ از شهر پاریس درخواست کرده بودند^۲ ... در زمان ریاست امام و به همت وی و همکارانش، دارای ساختمان‌های جداگانه آزمایشگاه‌های فیزیک و شیمی و وسایل جانبی گردید^۳ که در کنار انجمن کتابخانه دبیرستان و سایر انجمن‌های دانش آموزی، نقش انکار ناپذیری در پیشرفت امور تحصیلی دانش آموزان داشته است.^۴ از دیگر اقدامات جناب ابوجعفر امام، در کنار حمایت ایشان از معلمان ورزش و یا سرپرستی بسیاری از تیم‌های ورزشی، می‌توان به ایجاد فضاهای جدید ورزشی دبیرستان اشاره نمود که در پیشرفت ورزش قهرمانی استان در سال‌های بعد نقش بسزایی داشتند.

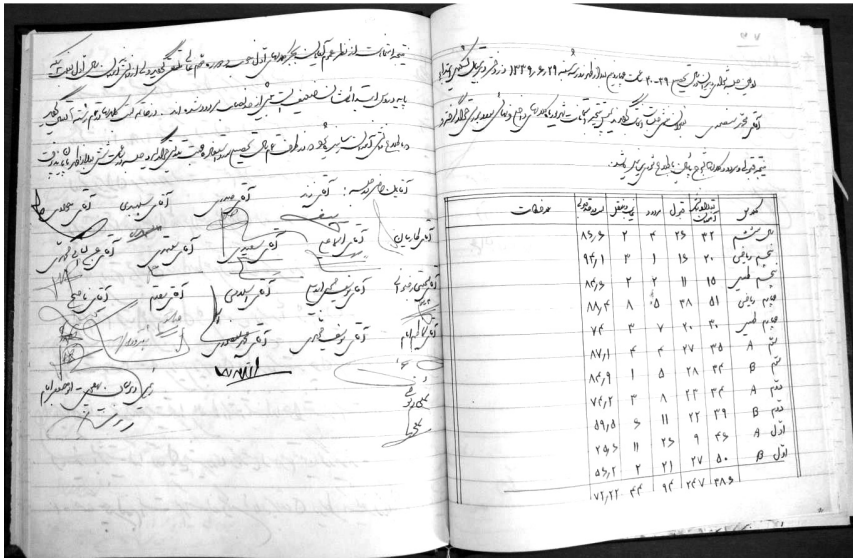
۱. آقای حاج علی ذبیحیان یکی از دبیران خدوم این دبیرستان در دهه‌های پیش از انقلاب نقل می‌کند که: در دوران مدیریت ابوجعفر امام، مرحوم منطق معین به اوضاع و احوال کالبد ساختمان مدرسه رسیدگی می‌کرد و گزارشات را هم او می‌نوشت. مرحوم منوچهر وثیق پوشش شیروانی عمارت را در زمان امام تعوض نمود. شبکه‌ی معابر و راه‌روهای دبیرستان را که در همان اوان احداث ساختمان و به امر مسؤولین وقت، با استفاده از سنگ‌های تراشیده شده الباقی قبور گورستان متروکه محدودی دروازه رشت به صورت پشت و رو شده، مفروش شده بود، تغییرات و تعمیراتی در آن‌ها صورت گرفت.

۲. سالنامه‌ی دبیرستان پهلوی سابق زنجان در سال تحصیلی ۱۳۱۶ - ۱۳۱۵ ش، ص ۲.

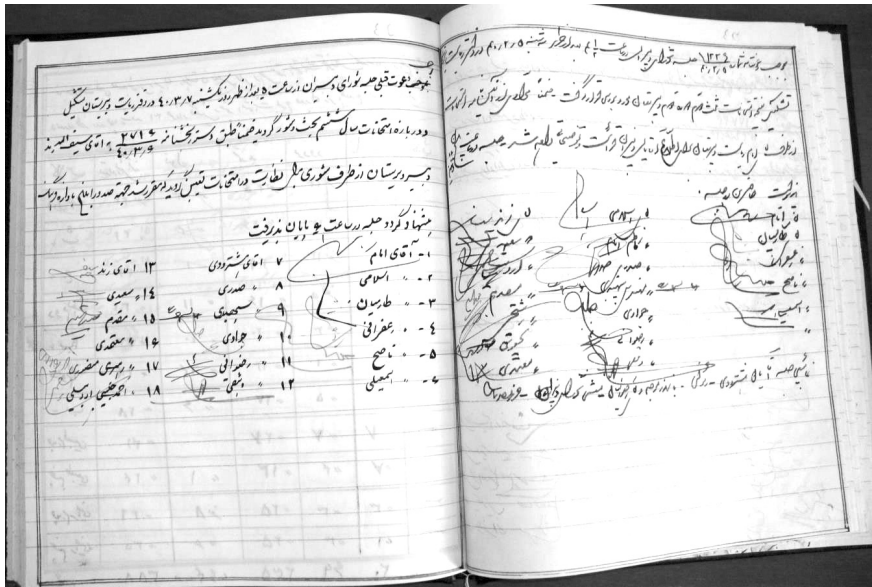
۳. چندی پیش آقای رئیس فرهنگ زنجان، به وسیله‌ی تماس با اولیای وزارت فرهنگ و علاقه‌مندان و معاریف زنجان مقیم تهران موفق شدند یک دستگاه لابراتوار کامل برای دبیرستان‌های زنجان از اولیای فرهنگ و دانشگاه استیفاء نمایند. لابراتوار مزبور هفته پیش وارد زنجان و تحویل گرفته شد. روزنامه‌ی زنجان، شماره‌ی ۲۰۰، چهارشنبه ۲۴ دی ۱۳۳۱

۴. و انصافاً در عمران و آبادانی و توسعه‌ی این موسسه فرهنگی خدمات شایانی توجهی انجام داده اند و ساختمان‌های جداگانه و آزمایشگاه‌های فیزیک و شیمی و کارگاه مجهز حرفه‌ای در زمان ریاست ایشان به وجود آمده است. روحانی، فرهنگنامه، ص ۷۶

جلسه شورای دبیران دبیرستان پهلوی در سال تحصیلی ۱۳۳۹

جلسه شورای دبیران در سال ۱۳۴۰

در ایام مدیریت ابوجعفر امام با کمک و مساعدت دانش‌آموزان فعال مدرسه، جهت شکوفایی استعدادهای دانش‌آموزان، انجمن‌های فوق برنامه دیگری به انجمن‌های قدیمی دبیرستان که در

سال‌های اولیه‌ی تأسیس دبیرستان تشکیل یافته بودند، اضافه شد که جمع آن‌ها مشتمل بر ۱۷ انجمن دانش آموزی گردید. تجهیز کارگاه حرفه‌ای دبیرستان با ظرفیت ۱۵ تا ۲۵ نفر^۱ جهت آشنایی محصلان با بهره‌گیری از آموزش تئوری و عملی با انواع صنعت و پیشه‌ها و کارهای هنری و دستی، یکی دیگر از اقدامات مؤثر استاد ابوجعفر امام قلمداد می‌شود...

ایشان در زمینه‌ی انتخاب دبیران دبیرستان وسواس زیادی به خرج می‌داده است. برای شروع همکاری هر دبیر در اولین سال، تنها دو ساعت تدریس در برنامه‌های درسی به او می‌داد و ضمن آن، میزان آگاهی و سطح علمی و روش تدریس دبیران را مورد بررسی قرار می‌داد و در صورت تأیید، در سال‌های تحصیلی بعد از آنها به عنوان مدرسان ثابت دبیرستان بهره می‌جست.

مراسم یادبود در تالار دبیرستان پهلوی زنجان

زنده یاد ابوجعفر امام که هشتمین نفری بوده که جهت ریاست دبیرستان منصوب شده بود،^۱ در طول مدت مدیریتش تا مورخ ۱۳۴۴/۸/۱۱ و رسیدگی به امور روزانه‌ی دبیرستان، به روایت برخی از همکارانش با وجود برخی ناهمواری‌های پیش رو، با تمام قدرت و بی‌باکی و بی‌نظری به خدمات سازنده و تربیت جوانان مشغول بوده و چنان با قاطعیت و آگاهی عمل می‌کرده که علیرغم تمام پافشاری‌های اداره‌ی فرهنگ وقت، اجازه‌ی هیچ‌گونه دخل و تصرف در حریم دبیرستان را به احدی نمی‌داده است.

کادر دبیرستان پهلوی سابق (دکتر شریعتی) در سال ۱۳۳۴

نشسته از راست: آقایان جواد عطایی، سید علی اکبر موسوی، براتی، امین، قلعه پور، احمدی (شیخ)، فضل ا...
 طارمیان، بیات، زعفرانی، پاکزاد و سید جعفر میرزایی (ایستاده)

ردیف دوم از راست آقایان: اسماعیل نامور (گرگی)، رحیم شرفی، بشری، چیت ساز، ابوجعفر امام (رییس

دبیرستان)، طباطبایی، اصغر خان دانشور، رومی، اسلامی (کفشچی) و سجاد نبیی

ردیف سوم از راست آقایان: منوچهر دارایی، اسماعیلی، مجتبابی، آقای، کیمیا قلم و کریم نیرومند

ردیف چهارم آقایان: مشهدی علی، مشهدی احمد، فرج اله خان، حسن گلچی (فراش - سرابدار و خدمتگزاران مدرسه)

۱. در زمانی که امام رییس دبیرستان بود، بارها به ایشان پیشنهاد انتقال به سمت ریاست فرهنگ زنجان و شهرستانهای دیگری شد و تا حدود ابلاغ و امضای وزیر وقت رفت اما وی تعلیم و تدریس را به پشت میز نشینی ترجیح داد و خودداری کرد. فرهنگ زنجان، محسن اردبیلی، شماره‌ی مسلسل ۱۹ و ۲۰، ص ۲۴، سال ۱۳۸۳

رییس و دبیران دبیرستان پهلوی سال ۱۳۳۴ آرشبو آقای هوشنگ بحرینی
 نشسته از راست آقایان: علیمحمدی، فضل ... طارمیان، احمدی زنجانی، رحیم چیت ساز، غضبان (رئیس فرهنگ
 وقت)، توفیقی، ابو جعفر امام، اصغر خان دانشور، بشری
 ایستاده از راست آقایان: اسماعیل امینی، اسلامی (کفشچی)، زعفرانی، غفار عطائی، دکتر علی اشرف افشار (پدر
 دکتر امیر محمد افشار، مؤسس و مدیر مرکز سلامتی ایران در تهران - ساکن کانادا)، نبئی و سید جعفر میرزائی

دبیرستان پهلوی زنجان - سال ۱۳۴۰ - عکس از آرشبو امام
 کادر آموزشی دبیرستان نشسته روی صندلی از راست آقایان: فضل ... طارمیان، ابو جعفر امام، سیف ... زند و
 اسلامی (کفشچی) در کنار دانش آموزان

۱۵ بهمن سال ۱۳۴۴ دبیرستان شریعتی عکس از آرشو آقایان حاج علی ذبیحیان و ناصر فروغی
 نشسته از راست: آقایان یوسف محسن اردبیلی، محمدمنصوری، ناصر فروغی، سیدفخرالدین اسماعیلی، ابو جعفر
 امام (رییس دبیرستان)، جعفر جوادی، مرحوم اسماعیل نامور (گرگی)، منوچهر وثیق
 ایستاده ردیف اول از راست: آقایان شناخته نشد، محمد قطب، محمدعلی نایلی، مسعود نوروزیان، سیدضیاءالدین یحیوی،
 رجب افشارچی، سیداحمد اطهاری، منصور شغلی، حاج علی ذبیحیان و مرحوم مشهدی احمد امامی (فراش مدرسه)
 ایستاده ردیف دوم از راست: آقایان مرحوم منصور میربهاء، رحیم رشتچی، مرحوم منوچهر دارابی، مرحوم سیف ا...
 زند، ابو عبدا... قزلباش، یوسف محمدی و مرحوم محمد تقفدی

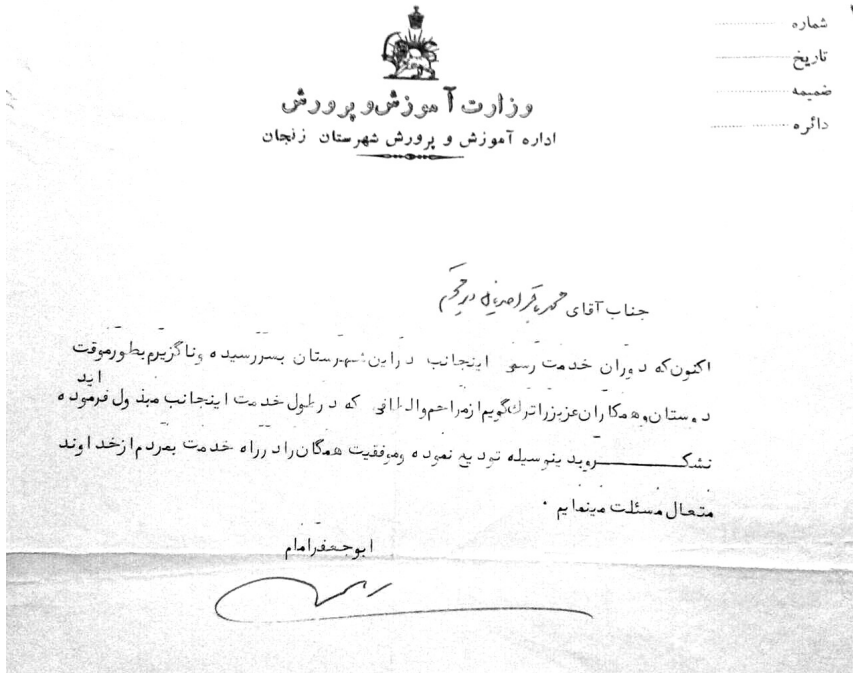

کادر آموزشی دبیرستان پهلوی

ردیف اول از راست: آقایان علی ذبیحیان - فروغی - سیف اله زند منصور شغلی - ابو جعفر امام - محمدعلی نایلی -
 مسعود نوروزیان. رجب افشارچی - اسماعیل نامور (گرگی) - محمد منصور

ردیف دوم :... سید ضیاءالدین یحیوی - محمد قطب - سید احمد اطهری - جعفر جوادی - منصور میر بهاء -
 منوچهر وثیق - سید فخرالدین اسماعیلی - محسن یوسف اردبیلی - محمد تقفدی - محمدی
 ردیف سوم: منوچهر دارایی - مشهدی احمد (خدمتگذار) - ابوعبدالله... قزلباش - رحیم رشتچی

نامه‌ی خداحافظی و تودیع مرحوم ابوجعفر امام - از آرشو مرحوم آقای محمد باقر احدیان

همان طور که گفته شد آقای امام از چهره‌های تابناک و جاویدان تاریخ فرهنگ زنجان به شمار می‌رود. مشارالیه در گذر زمان با لیاقت و کاردانی خود، منشاء اقدامات و اصلاحات اساسی در فرهنگ خمسه گردیده و قدم‌های رسایی در راه پیشرفت فرهنگ و تعمیم تعلیم و تربیت در زنجان برداشتند به طوری که علی رغم گذشت چندین دهه، هنوز هم ابتکارات، سبک و شیوه‌ی مدیریت ایشان نقل محافل فرهنگی است..... روانشاد ابوجعفر امام بعد از دو دهه فعالیت آموزشی و تربیتی، در سال تحصیلی ۴۵-۱۳۴۴ به تهران انتقال یافت و قبل از موعد مقرر و خودخواسته به افتخار بازنشستگی نائل آمد.^۱ بالاخره این معلم دلسوز در مرداد ماه ۱۳۹۴ چشم از جهان فرو بست. مجلس یادبود آن

۱.... بعد به تقاضای خود به تهران منتقل شدند. اما چون اولیاء با آن چه که امام می‌خواست رفتار نمی‌کردند تقاضای بازنشستگی

زنده یاد توسط استانداری، آموزش و پرورش، مدیریت دبیرستان، کانون بازنشستگان و شاگردان و همکارانش در سالن ابوجعفر امام دبیرستان در روز جمعه ۱۳۹۴/۵/۳۰ با شکوه فراوان برگزار شد.

آگهی مجلس ترحیم ابوجعفر امام در زنجان

دیدار محمد رضا پهلوی از دبیرستان

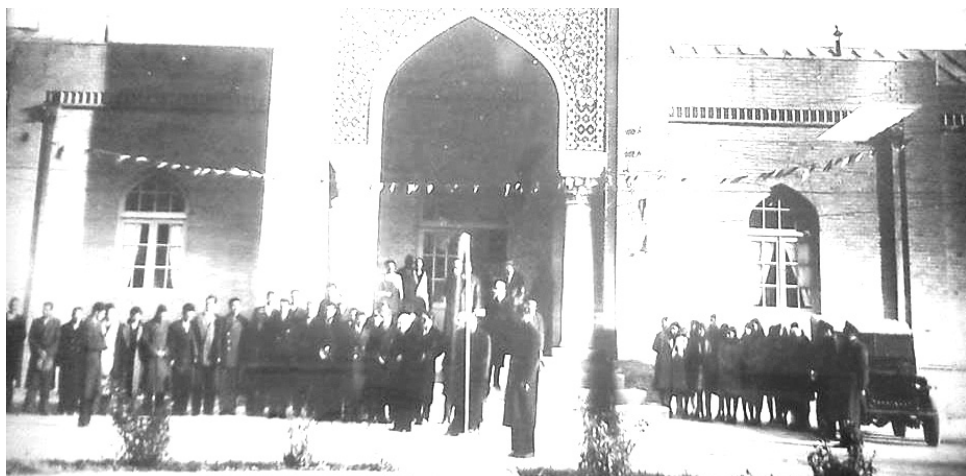
بعد از شکست فرقه دمکرات آذربایجان - زنجان، در آذر ماه سال ۱۳۲۵، محمدرضا شاه در روز دوم خرداد ۱۳۲۶، طی یک مسافرت زمینی با قطار، سفری به آذربایجان و زنجان داشت که مآقع این مسافرت چند ساعته شاه و همراهان از تهران به زنجان با ذکر جزئیات آن، به صورت سفرنامه، به قلم داود امینی به رشته‌ی تحریر در آمده است. بخش مربوط به "دیدار شاه از دبیرستان پهلوی" صرفاً در جهت تکمیل این مقال و قصه‌ی ناتمام دبیرستان و ثبت اتفاقات تاریخی این عمارت فرهنگی، این‌جا درج می‌شود.

«در دبیرستان پهلوی "زنجان" در زیر باران سیل‌آسا، اعلیحضرت همایونی به گزارش رییس دبیرستان [ابوجعفر امام] گوش داد، بعد هم در تالار ورزش یک مرد کوچک نیم متری که می‌گفتند

کرده، برکنار از خود پرستان و فارغ از آشوب شهر بدون تحکم این و آن، به ادامه‌ی زندگی بی‌آلایش خویش مشغولند. [جناب ابوجعفر امام آن موقع در قید حیات بودند]. کریم نیرومند، فصلنامه‌ی فرهنگ زنجان ص ۵۷ و ۵۸ شماره مسلسل ۵ بهار ۱۳۸۰
۱. دوره‌ی فرمانداری کلهر - ۱۳۲۵ لغایت ۱۳۲۷

۲۰ سال دارد و نامزدش هم شبیه خودش می‌باشد، با دو میل ورزشی که متناسب هیکل خودش بود، در پیشگاه شاهنشاه ورزش باستانی کرد و موجب مسرت خاطر شاهانه شد. در همین تالار کوچک که فاقد وسایل لازم ورزشی هم بود اعلی‌حضرت با علاقه‌ی خاصی به مسابقه‌ی بوکس بازی دو نفر از دانش‌آموزان تماشا کرده و در خاتمه دستور فرمودند که وسایل ضروری ورزشی برای دبیرستان تهیه و تحویل گردد.^۱

«... به هنگام ورود پهلوی دوم و هیأت همراه به ایستگاه راه آهن زنجان در یک روز بارانی، که رؤسای ادارات و دانش‌آموزان دختر و پسر و فرهنگیان زنجان نیز در مراسم استقبال شرکت داشتند، "کله‌ر"، فرماندار وقت زنجان، برادران ذوالفقاری و رؤسای ادارات و محترمین و علمای شهر را به پیشگاه مبارک معرفی می‌کند... و... شاه از ادارات و اماکن مختلف زنجان و از جمله بیمارستان شهناز "بهشتی فعلی" و کارخانه کبریت‌سازی زنجان و دبیرستان پهلوی "شریعت فعلی" که هر سه عمارت یاد شده، در حکومت یک ساله‌ی خود مختاریت محلی، در اختیار فرقه‌چی‌ها بود بازدید به عمل آورد... و بعد از استراحت یک ساعته در عمارت ذوالفقاری، به همراه ملتزمین با قطار عازم ایالت آذربایجان شد.^۲»

تصویر بازدید پهلوی دوم از دبیرستان پهلوی زنجان در سال ۱۳۲۶

۱. مسافرت شاهانه به آذربایجان ۱۳۲۵ش - ۱۹۴۶م - توضیح این که ۱۳۲۶ صحیح می‌باشد.
 ۲. گل گشت، سیمای استان زنجان از منظر سیاحان و سفرنامه‌نویسان، گردآوری و تنظیم حسین متقی، صص ۴۳۹ - ۴۴۲.

بازدید میرزا علی اصغر خان حکمت در بهمن ماه ۱۳۲۸

آقای حکمت پس از گذشت ۱۳ سال از افتتاح دبیرستان، این بار در عصر محمدرضا پهلوی و در پست وزیر مشاور کابینه‌ی ساعد و مقارن با فرمانداری خواجه‌نوری، دست به سفری زمینی به زنجان می‌زند که این مسافرت ریلی حوادثی را برای وی به ارمغان می‌آورد.^۱

«فرماندار زنجان آقای نصرت‌الله خواجه‌نوری پسر مرحوم نظام السلطان که از جوانان اصیل و باهوش و نیک‌فطرت است همراه ما بود و بسیار مساعدت کرد. نهار را در ترن صرف کردیم و شام را مهمان آقای خواجه‌نوری فرماندار بودیم. ساعت شش شورای شهرستان زنجان را تشکیل داده... در ساعت هفت و نیم با بعضی از معتمدین ملاک و ارباب‌های محل و همچنین رئیس دارائی و رئیس غله و کشاورزی کمیسیون مشورتی تشکیل داده و در امر غله و نان زنجان و کشت بهار صحت و مشورت می‌کردیم. معلوم شد محصول سال گذشته زراع خمسه بکلی از میان رفته... صبح در منزل آقای خواجه‌نوری فرماندار زنجان جلسه‌ی شیر و خورشید سرخ را تشکیل دادیم. به بازدید دبیرستان پهلوی رفتیم. این بنا را این حقیر در ایام تصدی وزارت معارف ساختم. در سال ۱۳۱۳ شروع و در سال ۱۳۱۵ شمسی خاتمه یافت. قدری کنیف شده مرمت لازم دارد. ماده تاریخ آن را مرحوم فخرالاشراف ساخته است. مدرسه‌ی زیبا با فضای وسیع و دل‌انگیز است. آقای زاینده‌رود رئیس فرهنگ زنجان و اولیاء دبیرستان پذیرایی نمودند و در سر کلاس‌ها و اطاق‌های

۱. آن‌گونه که علی اصغر حکمت در شرح خاطرات و سفرهای وزارتی خود می‌نویسد قطار مسافری ایشان و هیأت همراهش و ۵۰۰ نفر مسافر عادی دیگر در "ایستگاه قروه" بین زنجان و قزوین درگیر کولاک و برف و یخبندان و برودت ۲۰ درجه‌ی زیر صفر می‌شود و طیاره‌های نظامی با بسته‌های آذوقه و خواربار و سوخت هیزم و زغال از هوا به باری آن‌ها می‌شتابند. عملیات هم در حدود ۴۰۰ نفر در سویی دیگر به کار برف‌روبی اطراف می‌پردازند، تا تردد ترن میسر شود، ولی خندق ترانشه پر برف به طرف زنجان با عمق ۳ متر و عرض ۶ متری را نمی‌توانند به کلی پاک نمایند... تا این که گردان اسکی باز سی نفره از لشکر دوم ارتش وارد یخ زارهای قروه می‌شوند... بالاخره بعد از شش روز زجر و نامرادی و مبارزه با سرما و برف و یخ، در روز "شنبه ۲۲ بهمن ۱۳۲۸" با باز شدن راه، ترن حامل علی اصغر خان حکمت، در ساعت ده به سوی زنجان حرکت نمود. و در ساعت دو بعد از ظهر به شهر زنجان رسید.

نفرات اسکی باز تیپ کوهستانی ارتش پس از تلاش وسیعی که جهت نجات جان علی اصغر خان حکمت و امیر ارتش علوی‌نژاد و دکتر محسن نصر و صدها مسافر دیگر قطار مسافری داشتند در طول مدت استراحت کوتاه‌شان در زنجان، راهی تپه‌های جنوبی (قاراداغ یا قره داغ) که مشرف به شهر و در میدان دید ساکنین برخی از منازل پائین شهر بود شده و به نمایش اسکی می‌پرداختند که برای بینندگان جالب بوده و این خبر به سرعت در سطح شهر پیچیده و علاقه‌مندان زیادی را جهت مشاهده‌ی هنر‌نمایی و حرکات ورزشی افسران اسکی باز به این منطقه کشاند و همین اتفاق ساده، پایه و اساس آشنایی بیشتر زنجان‌ها با ورزش اسکی شده و سبب ترویج و پیشرفت این ورزش قهرمانی در منطقه زنجان گردید. / ره آورد حکمت، شرح مسافرت‌ها و سفرنامه‌های میرزا علی اصغر خان حکمت شیرازی، بخش دوم به اهتمام دکتر سید محمد دبیر سیاقی، از صفحه ۱۰۸ تا ۱۱۴، سال ۱۳۷۹

مدرسه نیز گردشی کردیم و آقایان فرهنگیان که سابقه‌ی دوستی و هم‌قطاری قدیم با این جانب دارند ابراز محبت و احساسات و مودتی می‌نمایند که موجب دلگرمی و امتنان است. در ساعت ده به ایستگاه رفتیم. فرماندار زنجان و دیگر رؤسای ادارات و دوستان همه به مشایعت آمده بودند. در ساعت ده و نیم قطار از زنجان به سوی میانه راه افتاد.^۱

دبیرستان پهلوی در مجله‌ی یغما "سال ۱۳۳۶"

آن گونه که حبیب‌الله یغمایی در نوشته‌هایش مندرج در مجله‌ی یغما به یادگار گذاشته، ایشان ظاهراً در زمان ریاست برادرش "آذر یغمایی" در اداره‌ی کل فرهنگ زنجان، مسافرتی تحقیقاتی به ولایت خمسه زنجان می‌کند و ضمن دیدار از نقاط مختلف آبادی‌های سر راهی^۲ با ورود به شهر زنجان ضمن توصیف اجمالی این شهر با منازلی از خشت و گل و با کوچه خیابان‌های خاک آلود و تمجید از معماری شماری از عمارت‌ها و معرفی صنایع دستی و غیره، گریزی هم به دبیرستان پهلوی می‌زند و با نکته سنجی و ظرافت کامل به مطالبی در خصوص این دبیرستان اشاره می‌کند.^۳

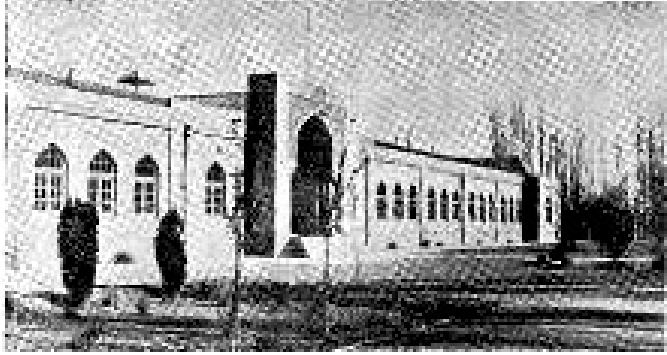
۱. همان منبع، صص ۱۱۳ و ۱۱۴ و ۱۱۵.

۲. در اواخر دهه‌ی اول محرم امسال چند روز در زنجان زیستم و دهکده‌ی سلطانیه (پایتخت ایران در قرن هشتم) و قصبه‌ی قیدار پیغمبر و بعضی از نقاط دیگر این شهرستان را از نزدیک بنظر سیاحت و عبرت نگریستم. این یادداشت‌های پراکنده و درهم یادگار این سفر چند روزه است.

۳. از ساختمان‌های دوره‌ی اخیر، دبیرستان پهلوی زنجان که در زمان وزارت جناب علی اصغر حکمت در سال ۱۳۱۴ بر آمده و تاریخ بنا را مرحوم فخر الاشراف عضو قدیمی معارف در این مصراع که مبتدائی بی‌خبرست جسته "چو نام پهلوی زیب دبیرستان زنجان شد". مساحت این دبیرستان در حدود بیست هزار متر یا بیشترست و از فضای مشجر و آب جاری و لوله‌کشی و گلکاری و وضع محلی در شهرستان‌های ایران نظیر کم دارد، حتی دبیرستان "اسرار" سبزوار، و دبیرستان "نظامی" قم هم از حیث کیفیت به پایهی آن نمی‌رسد.

در فتنه‌ی شهریور ۱۳۲۰ و در قضایای مرحوم پیشه‌وری که این دبیرستان محل اقامت لشکریان بوده و هم از باد و باران گزندهای یافته سقف راهرو و سالون و بعضی از اطاق‌ها خراب شده است. وزارت فرهنگ به جای این که اقدامی بی‌نتیجه در تعمیر گنبد سلطانیه می‌کند و قطره‌ای بدریا می‌فکند خوب است از انهدام این بنای آبرومند جلوگیری فرماید که پهلوان زنده را عشق است! بی‌پرده باید گفت که اولیای دبیرستان هم در نگاهبانی دبیرستان توجهی که باید نمی‌کنند. خیابان‌های اطراف باغ از بس آلوده و انباشته از خاک و خرده کاغذ و کثافات است منظره‌ای زنده دارد. در درز آجرها و سنگ‌های صحن‌ها و پله‌ها علف‌های هرزه روئیده. این گونه مواظبت‌ها که هزینه‌ای چندان ندارد وابسته بلیاقت اولیای دبیرستان است. امیدواریم آقای آذر یغمایی رئیس جدید فرهنگ به این گونه امور عنایت فرماید. دبیرستان پهلوی زنجان دو لابراتوار مجهز و یک کتابخانه نیز دارد. مجله‌ی یغما، شماره‌ی مسلسل ۱۰۹، شماره پنجم، مرداد ماه ۱۳۳۶، سال دهم، صص ۲۲۳ و ۲۲۴

دبیرستان پهلوی زنجان
تاریخ تأسیس: ۱۳۱۴ شمسی

نمایی از دبیرستان پهلوی در مجله‌ی یغما

تاریخچه‌ی فعالیت‌های ادبی و هنری و فوق برنامه

شرح پیشینه‌ی پر بار انجمن ادبی دبیرستان و کمیسیون‌های آن، حکایت از تحولات فکری و هنری هزاران جوان دل آگاه و روشنفکر در شرایط متفاوت و گوناگون دارد. انجمن ادبی دبیرستان به عنوان اطلاق فکر و برنامه‌ریزی با زیر پوشش قراردادن انجمن‌ها و یا کمیسیون‌های ۱۷ گانه دانش‌آموزی^۱، دو هدف اساسی یعنی پرورش ذاتی جوانان و آماده ساختن آنها برای اجتماع فردا و آن دیگری اجرای نمایش‌نامه‌هایی در زمینه برخی از مسائل اجتماعی و اخلاقی جامعه‌ی آن روز با رویکردی انتقادی و در عین حال ظریفانه را دنبال می‌کرده است.^۲ با مراجعه به سوابق و مطالعه اجمالی در زمینه فعالیت‌های هنری و دیگر کارهای فوق برنامه‌ی انجمن دبیرستان، خیلی زود متوجه می‌شویم که این گونه فعالیت‌ها، تأثیرات اجتماعی و معنوی زیادی در رشد و بالندگی جوانان و دانش‌آموزان و حاضر کردن آنها برای زندگانی خارج، در طی یک دوران بلند مدت داشته است.

اکثر دانش‌آموزان دبیرستان "پهلوی سابق" هر سال درس واقعی زندگانی را در همین انجمن ادبی و با عضویت در کمیسیون‌های آن و اجرای برنامه‌های مطابق ذوق و سلیقه‌ی خود آموخته‌اند. این انجمن به جوانانی که حتی قادر به بیان دو جمله صحیح نبوده‌اند، روش سخن گفتن آموخت و دانش‌آموزانی را که از اجتماع گریزان بودند و یا به آداب معاشرت و اصول زندگی اجتماعی آگاهی کاملی نداشتند، درس معاشرت آموخت و به آنها نشان داد راه و رسم زندگی چیست و ما در اجتماع فردا چه وظایفی داریم و به حکم اجتماعی بودن چگونه باید با اجتماع سیر و سلوک کنیم و در اجتماع سر بلند و خوش نام باشیم. انجمن ادبی در طول سالیان دراز، جوانانی را که دارای ذوق و استعداد هنری از قبیل ورزش، نقاشی، موسیقی، سخنرانی، نمایش، نویسندگی و غیره بودند شکوفا

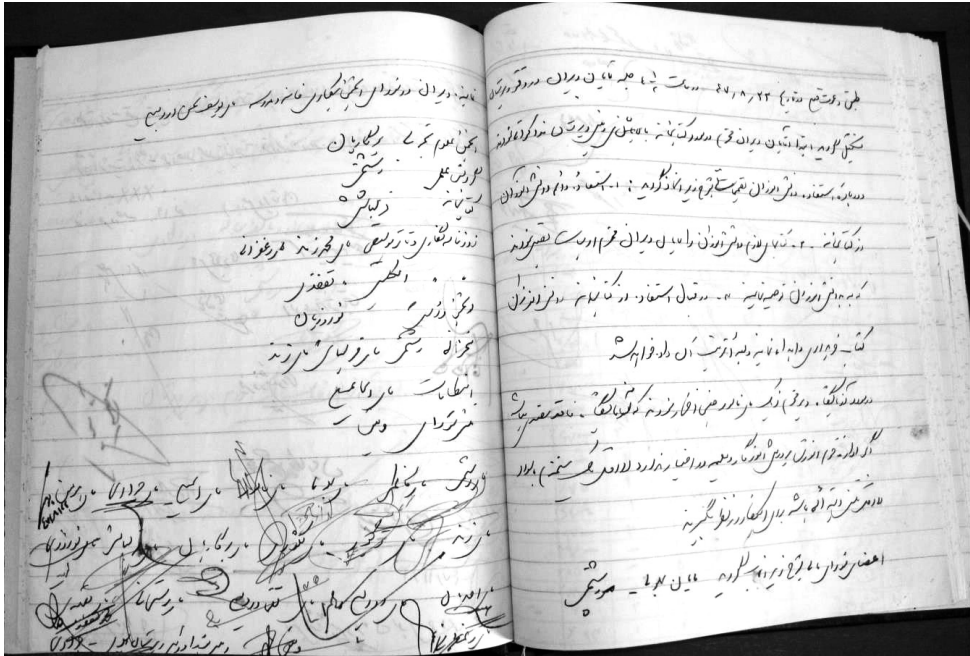
۱. تشکیل این انجمن‌ها تحت عنوان "عملیات فوق برنامه" در دبیرستان پهلوی سابق، به دوران آغاز فعالیت آموزشی و تربیتی این مدرسه بین سال‌های ۱۳۱۵ تا ۱۳۱۴ ش بر می‌گردد. به طوری که در اثر جدیت اولیای دبیرستان برای اولین دفعه هیأت پیشاهنگی و انجمن کتابخانه و انجمن نطق و مناظره و کانون ورزش و انجمن لاپراتوار و انجمن سالنامه و انجمن صنایع مستظرفه و انجمن نمایش و غیره تشکیل و بلافاصله مشغول کار شدند. در سال‌های بعد به خصوص دوران ابو جعفر امام ۱۳۴۴ - ۱۳۲۵ ش، بر تعداد این انجمن‌های دانش‌آموزی افزوده شد.

۲. این برنامه‌ها و دیگر فعالیت‌های هنری و فوق برنامه کلاسی، به وسیله دانش‌آموزان دبیرستان چنان ماهرانه انجام می‌شد که با توجه به مدارک و مکتوبات باقی مانده، کمتر می‌شود باور نمود مجریان این برنامه‌ها گروهی از جوانان هستند که به موازات تحصیل روزانه، ذوق و استعدادهای ذاتی خود را با سرگرمی به این قبیل کارها و فعالیت‌های هنری شکوفا می‌سازند.

ساخت و بدون تردید باید گفت از عوامل مهم شایستگی و نام آوری اغلب فارغ‌التحصیلان این دبیرستان، همین فعالیت‌های فوق برنامه و امور هنری انجمن ادبی دبیرستان زنگان بوده است. ایده‌ی تشکیل انجمن‌های فرعی یا "کمیسیون‌ها" زیر لوای انجمن ادبی دبیرستان، زائیده فکر خلاق خود دانش‌آموزان بوده است. آنان با هم فکری خود، انجمنی را تشکیل می‌دادند و بعد به "شورای دبیرستان که در رأس آن مدیر و کفیل مدرسه قرار داشت" اعلام می‌کردند و آن‌ها هم یکی از دبیران با رشته‌ی تحصیلی همگن که تدریس کننده‌ی درسی بود که به نوع فعالیت انجمن ربط داشت، را به عنوان ناظر برمی‌گزیدند. سپس محصلینی که داوطلب عضویت در هیأت رئیسه انجمن بودند توسط ریاست دبیرستان و یا عضو ناظر، با ذکر خصوصیت و میزان علاقه و سوابق آن معرفی می‌شدند و بعد زیر نظر هیأت ناظر که از طرف کاندیداها انتخاب شده بودند، نسبت به هر یک از داوطلبان اخذ رأی شفاهی و یا کتبی به عمل می‌آمد و هر کسی که حائز اکثریت بود به عنوان عضو هیأت رئیسه انتخاب می‌گردید. به همین ترتیب نسبت به انتخاب رئیس و معاون اول و دوم انجمن و متصدیان دیگر از قبیل رؤسای کانون‌ها، هیأت‌ها، منشی، خزانه‌دار، دفتردار، کتابدار، هیأت قضات و امثالهم در هر یک از انجمن‌های دانش‌آموزی منعقد، اخذ رأی به عمل می‌آمد. این رویه‌ی انتخابات که دانش‌آموزان به پای صندوق می‌رفتند تا با دادن رأی، استقلال فکری و شخصیت خود را ثابت کنند در تمام انجمن‌های دبیرستان از قبیل: انجمن خطابه "سخنرانی"، ورزش، داوری، موسیقی "جشن‌های داخلی، جشن بزرگ سالانه‌ی دبیرستان"، نمایشات "برگزاری جشن و اجرای تئاتر"، تفریحات سالم "بازدید از موزه"، تبلیغات، انتشارات و کتابخانه، شطرنج، انجمن انتظامات "که از هر کلاس یک نفر عضویت این انجمن را دارا بوده است" و غیره که هر کدام دارای نظامنامه و مرامنامه بودند، لحاظ می‌شده است.

بی‌گمان وقتی از فعالیت‌های فوق برنامه کلوپ‌ها و کمیسیون‌های زیر مجموعه‌ی انجمن ادبی دبیرستان شریعتی "پهلوی سابق" حرف می‌زنیم نمی‌توان از نقش انکارناپذیر مدیر اسطوره‌ای این دبیرستان نمونه فرهنگی سخنی به میان نیاورد. "ابو جعفر امام" کسی که بیست سال تمام [۱۳۴۴ - ۱۳۲۵] مدیریت را در این دبیرستان تعریف کرد و در این مدت با راهنمایی و حسن نظر ایشان و در مقام رئیس شورای دبیرستان، انجمن‌های جدید دانش‌آموزی به انجمن‌های قدیمی مدرسه افزوده شدند.

جلسه‌ی آقایان دبیران و تصمیم‌گیری در مورد کتابخانه و آزمایشگاه دبیرستان و انتخاب سرپرستان انجمن‌ها در آبان ماه ۱۳۴۷ - سند از آرشیو دبیرستان شریعتی

مرحوم امام طی گفتگویی در خصوص تشکیل انجمن‌های دانش‌آموزی چنین توضیح می‌دهد: "ایده‌ی تشکیل انجمن ناشی از وجود دبیرستانی بود که آمریکایی‌ها در رضاییه تأسیس کرده بودند. یاد گرفتیم که برای ارتقای سطح دبیرستان می‌شود از خود دانش‌آموزان کمک گرفت. از همین رو بچه‌ها هفده انجمن تشکیل دادند از قبیل انجمن سخنرانی، کتابخانه، ورزش، تئاتر و موسیقی، انجمن لابراتوارها "آزمایشگاه"، کارهای دستی، گردش‌های علمی، انجمن کوهنوردی و چیزهای دیگر...".^۱ و شاگردان دیروز امام با گریزی به گذشته‌های نه چندان دور، حق مطلب را ادا نموده و در مورد کارهای فوق برنامه‌ی کلاس‌های دبیرستان، از پنج‌شنبه‌هایی گفته‌اند که هر هفته،

۱. این انجمن‌ها در ارتقای سطح دبیرستان خیلی کمک می‌کرد. مثلاً انجمن کتابخانه توصیه می‌کرد به انجمن تئاتر تا نمایشی اجرا کنند. آنها نمایش را اجرا می‌کردند و بلیط می‌فروختند و از عایدات بلیط انجمن تئاتر، بچه‌ها ۳۵ جفت اسکی خریدند و ۳۵ اسکی باز را به پیست پایایی فرستادند. و همه این کارها در غیر ساعات درسی و فوق برنامه بود. یعنی هر هفته جلسات سخنرانی، نمایش تئاتر و... آن موقع سالن دبیرستان پر می‌شد. هزاران نفر می‌آمدند و عایدات کلانی می‌شد. که برای ترقی تمام انجمن‌ها استفاده می‌شد و این عایدات توسط خود بچه‌ها خرج می‌شد. موج بیداری، مصاحبه با امام، نمره‌ی ۱،

اختصاص به فرهنگ و هنر داشته و برنامه‌های مختلفی که به وسیله‌ی دانش‌آموزان دبیرستان، بسیار ماهرانه انجام می‌شده است. دکتر امیرحسین سعیدی دانش‌آموخته‌ی دبیرستان پهلوی سابق زنجان می‌گوید: اهمیتی که ایشان به کار خود می‌داد باعث شد که دبیرستان در طی دوران مدیریت خود، چهره‌ها و نخبگان بسیاری را به جامعه تحویل دهد. آقای امام فوق برنامه‌هایی را ترتیب داده بودند که هر هفته پنج‌شنبه‌ها، در دبیرستان با حضور کلیه دانش‌آموزان برگزار می‌شد و در این روزها گروه‌های مختلفی از دانش‌آموزان به اجرای تئاتر و موسیقی می‌پرداختند. کلاس‌هایی بود برای آموزش فن سخنرانی و سخنوری. اجرای این برنامه‌ها هر هفته به عهده‌ی یک کلاس بود.^۱ در کتاب تاریخ ورزش زنجان از امام به عنوان یک دوستدار واقعی ورزش یاد شده و این که همواره با حمایت از معلمان ورزش دبیرستان و کانون و هیئت‌های ورزشی و عضویت و سرپرستی تیم‌های ورزشی در پیشرفت ورزش زنجان نقش به‌سزایی داشتند.^۲

دبیرستان پهلوی در سالروز کشف حجاب

اشخاص شناخته شده: ردیف اول نفر ششم از راست امیر حسن خان ذوالفقاری، نفر سوم از ردیف از چپ بیوک آقا مغازه و نفر چهارم از چپ ردیف چهارم حاج رجبعلی مغازه

۱. البرز خرم، عادل صمدی تبار، از روزگاران رفته حکایت، شماره‌ی ۳۶، ص ۷، ۱۲، مرداد (۱۳۸۵)

۲. اسدالله جمالی، تاریخ ورزش زنجان، ص ۲۲۸

شریحی کوتاه در باره‌ی انجمن‌های دانش‌آموزی از بدو تأسیس "۱۳۱۴ ش"

به طور کلی هر یک از انجمن‌ها به خصوص انجمن‌های اولیه‌ی دبیرستان با توجه به یادداشت‌های بر جای مانده از حدود ۸۴ سال پیش، مختصر سابقه‌ی تشکیلاتی را دارا می‌باشند که این مهم شاید، ناشی از تبادل افکار و مراسلات و گزارش‌های عملیاتی و اخذ و جمع‌آوری اطلاعات لازمه بوده که ما بین دست‌اندرکاران انجمن سالنامه‌ی دبیرستان "به خصوص مرحوم منوچهر سعید وزیری" و سایر انجمن‌ها در جهت تدوین سالنامه‌ی دبیرستان مذکور در سال تحصیلی ۱۳۱۵ - ۱۳۱۴ اتفاق افتاده است.^۱

- انجمن کتابخانه: انجمن کتابخانه دبیرستان چنان که در مطالب قبلی ذکر گردید در سال تحصیلی ۱۳۱۴-۱۵ تشکیل و بلافاصله مشغول کار شد. به نقل از انجمن سالنامه‌ی دبیرستان، اعضای انجمن کتابخانه به جمع‌آوری کتب مختلفه پرداخته و در مدت کوتاهی توانستند مقدار زیادی کتاب جمع‌آوری کنند که دانش‌آموزان در کنار روزنامه‌های دیواری که تهیه می‌کردند، در اوقات فراغت از کتب این کتابخانه نیز بهره می‌بردند. در مباحث بعدی در خصوص انجمن کتابخانه دبیرستان و آخر و عاقبت آن! به صورت اختصاصی صحبت خواهد شد.

- انجمن نطق و مناظره (سخنرانی): انجمن نطق و مناظره‌ی دبیرستان پهلوی زنجان در سال ۱۳۱۴ به همت آقای پستا ناظم دبیرستان و به اشتراک عده‌ی کثیری از دانش‌آموزان تشکیل می‌یابد. چنانچه تا آخر سال مزبور هر هفته روزهای دوشنبه مجالس کنفرانس در دبیرستان منعقد بود.

در تاریخ ۱۵ آذر ماه ۱۳۱۵ به راهنمایی‌های کفیل دبیرستان آقای نیساری، ساختار انجمن نطق و مناظره محکم‌تر شده و در اولین جلسه انجمن، اشخاص ذیل برای نیمه‌ی اول سال ۱۳۱۵ جهت هیأت رئیسه‌ی انجمن نطق و مناظره انتخاب می‌شوند: رئیس منوچهر سعید وزیری (در نیمه دوم سال مذکور حسین عسگری به عنوان رئیس هیأت انجمن برگزیده می‌شود). - نایب رئیس اول جواد ضیایی - نایب رئیس دوم حسین عسگری - دفتردار علیمراد داوری - منشی اول راوندی - منشی دوم مجید موسوی - خزانه دار ایرج نوایی.

۱. گرچه کار تألیف کتاب و یا سالنامه‌ی دبیرستان پهلوی سابق زنجان در سال تحصیلی ۱۳۱۵-۱۶ ش هیچ‌گاه به سرانجام نرسید.

رئیس معارف و اوقاف خمسه تمنی دارد روز پنجشنبه ۱۵-۲-۱۳۱۷

ساعت ..... بعد از ظهر برای استماع سخنرانی که از طرف آقای

مدیر کل معارف و اوقاف در موضوع تعمیر و بازسازی دبیرستان پسرانه زنجان ایراد خواهد شد

در دبیرستان پهلوی شرف حضور ارزانی فرمائید

انعقاد جلسه سخنرانی در سالن خطابه‌ی مدرسه‌ی پهلوی سابق در سال ۱۳۱۷ از سوی آقای نیساری کفیل دبیرستان

و بر همین مبنا جهت رسمی‌تر شدن ساختار انجمن، اقدام جهت نوشتن نظامنامه و مرامنامه‌ی انجمن به عمل می‌آید.^۱ در طی این مدت، کنفرانس‌های هفتگی با حضور دانش‌آموزان و در حضور آقایان دبیران دائر بوده است. علاوه بر کنفرانس هفتگی دانش‌آموزان، هر هفته ۳ جلسه سخنرانی هم برای دبیران و آموزگاران ذکور و اناث در عمارت قدیم دبیرستان دائر می‌شد و همواره هر هفته ایام روزهای پنج‌شنبه از ساعت ۴/۵ بعدازظهر ۳ جلسه کنفرانس عمومی با حضور رئیس معارف زنجان و رؤسای ادارات شهر و محصلین اکابر و دانش‌آموزان مدارس منعقد می‌شده است.^۲

۱. هیأت اطلاعات انجمن سالنامه‌ی دبیرستان طی رونوشتی، در تاریخ ۱۳۱۵/۱۲/۲۹ راجع به مرامنامه انجمن نطق و مناظره و مواد آن و هم چنین هدف از تأسیس این انجمن به موارد ده‌گانه‌ای اشاره می‌کند: ۱- تشکیل کنفرانس‌های هفتگی در دبیرستان ۲- تشکیل جلسات مناظره بین اعضاء و انجمن ۳- ترتیب و تنظیم کنفرانس‌های عام‌المنفعه ۴- تربیت ناطقین خوب و اعزام آن‌ها به مرکز جهت شرکت در جلسات نطق و خطابه‌ی ۳ اسفند ۵- ترویج زبان فارسی در ولایت خمسه ۶- نوشتن موضوعات ادبی و علمی و خواندن آن‌ها در جلسات رسمی انجمن ۷- طبع کنفرانس‌های مفیدی که در تالار خطابه ایراد می‌شود ۸- ایجاد روابط دوستانه با انجمن‌های نطق و مناظره دبیرستان‌های ایران و دانش‌سرای عالی ۹- ایجاد صمیمیت بین دانش‌آموزان به واسطه‌ی کنفرانس‌ها و خطابه‌های مفید ۱۰- تشویق طبقه بی‌سواد برای استفاده از کلاس اکابر

۲. نقل از یادداشت‌های دست‌نویس حسین عسگری رئیس انجمن نطق و مناظره و مرحوم وزیری مسؤؤل انجمن سالنامه دبیرستان پهلوی

* (دیورستان پهلوی زنجان) * ص ۳ تاریخ ۲۹ / ۱۲ / ماه ۱۳۵۵

انجمن نطق و مناظره
گفتمانها نیکه در معرض سال جاری ایراد شده و شماره ذیل است
شماره ضمیمه

ملاحظات	تاریخ	موضوع نطق	اسم ناطق	شماره
در روزگن مین دبیرستان	۱۳۱۵	تربیت و دانش انزلی	جناب کار و وزیر مهندس	۱
"	"	علوم مخصوصاً ریاضیت	آرشیو مین و دانشکده فنی	۲
"	۹	انجمن دبیرستان	کار و مین و فنی	۳
"	۱۵	تعیین و تربیت	جناب کار و حکمران	۴
"	"	مناظره الفبای لاتین و الفبای امروزی	کار و ادو و جمعیه مین (دین انزلی)	۵
"	"	چشم مین و دی	خانم آرزو مین	۶
"	"	نهضت بانوان	خانم سنجیده	۷
"	"	مقام زن و جامعه	کار و بانو	۸
"	"	چشم مین و دی	جناب حکمران	۹
"	"	شعر	کار و طزل	۱۰
"	"	قصیده مین و دی	بانو مین و آرائی	۱۱
"	"	مناظره مین و دی	دوستان و جوانان فنی (دین انزلی)	۱۲
"	"	تعلیمات اکابر	کار و مین	۱۳
"	۱۸	نطق و مناظره	کار و مین	۱۴
"	"	تعلیم و تربیت مین	کار و سید و وزیر و دین آموز	۱۵
"	"	بازرسی المپیاد	کار و جوانان فنی (دین انزلی)	۱۶
"	"	مناظرات و گفتگو	کار و مین و فنی	۱۷
"	"	تاریخ مین و ایران (قدم مین)	کار و مین	۱۸
"	"	دانشگاه و تکنیکات آن	کار و مین	۱۹
"	"	اهمیت تاریخ در زندگی ملی	کار و مین	۲۰
"	"	مختصر تاریخ ایران (مختصر مین)	کار و مین	۲۱
"	"	در تفریح و تفریح	کار و مین	۲۲

* (دبیرستان پهلوی زنجان) *

انجمن نطق و مناظره

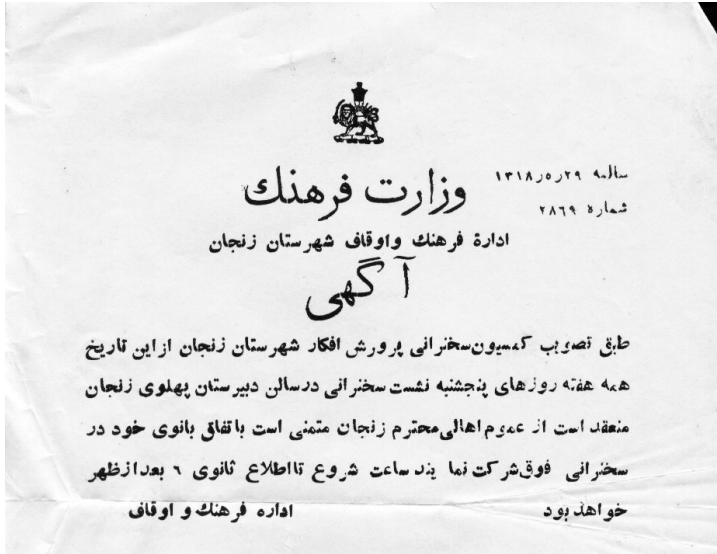
تاریخ ..... ماه ۱۳

شماره ..... ضمیمه صغریه

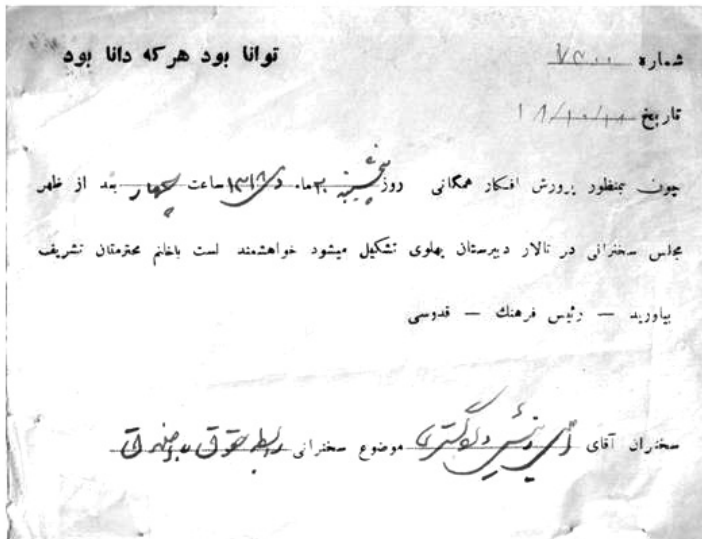
ملاحظات	تاریخ			موضوع نطق	اسم ناطق	
	سال	روز	ماه			
	۱۳۱۵	۲۷	۱۲	اجتماع و اخلاق	کا. مستوفی پهلوی	۲۲
	=	=	=	اخلاق در جامعه	کا. کمالی بزداری	۲۳
	=	۱۰	=	راهکار انجمن	رؤساء انجمن	۲۴
	۱۳۱۶	۵	۱	اصول نواد و نظرات آنکار	کا. مستوفی پهلوی	۲۵

از طرف هیئت انجمن نطق و مناظره
 دبیرستان پهلوی زنجان
 ۱۳۱۵
 انجمن نطق و مناظره

یادداشت‌های مربوط به انجمن نطق و مناظره‌ی دبیرستان پهلوی
 لیست کنفرانس‌های ایراد شده در این مدرسه تا فروردین ماه ۱۳۱۶ با مهر و اثر امضای
 رئیس انجمن - از آرشیو دبیرستان شریعتی

اطلاعیه‌ی اداره‌ی فرهنگ شهرستان زنجان در مورد تشکیل جلسات سخنرانی در
 دبیرستان پهلوی سابق سال ۱۳۱۸- از آرشیو دبیرستان شریعتی

خبر رسانی و دعوت به شرکت در مجلس سخنرانی واقع
 در سالن خطابه دبیرستان پهلوی سال ۱۳۱۸ از طرف رئیس فرهنگ زنجان قدوسی - از
 آرشیو خاندان نجفی

- انجمن لابراتوار: درباره‌ی آزمایشگاه‌های دبیرستان پهلوی و نقش آن‌ها در پیشرفت امور تحصیلی دانش‌آموزان، در مطالب پیشین سخن گفته شد.

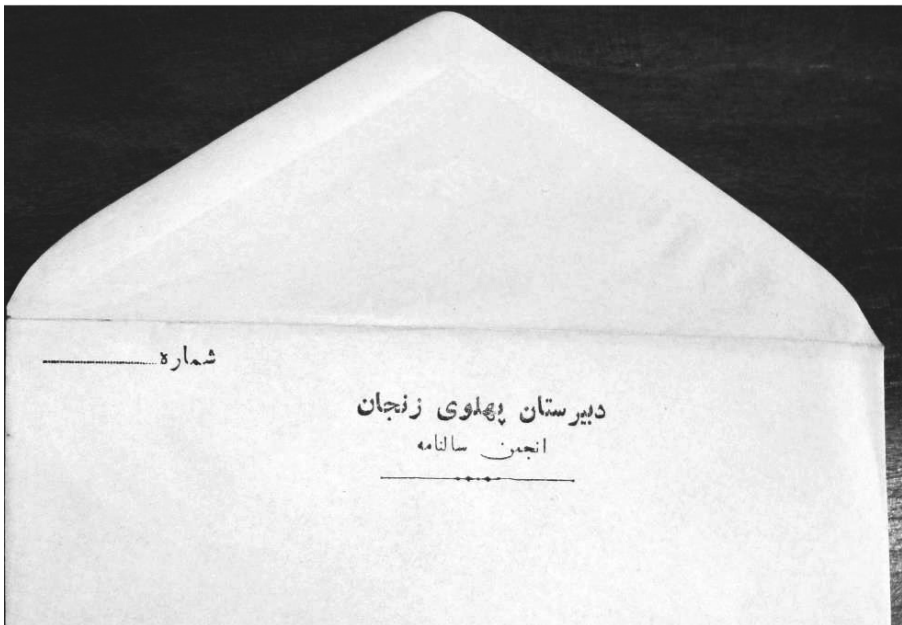
- انجمن سالنامه: انجمن سالنامه‌ی دبیرستان در ۱۵ آذر ماه ۱۳۱۵ برای اولین بار به تقاضای یک عده از دانش‌آموزان پنجم دبیرستان تشکیل یافته و راهنمایی آن را آقای حسینقلی نیساری کفیل دبیرستان و دبیر ادبیات به عهده‌ی خود گرفت. هدف از تشکیل انجمن فوق، تألیف و طبع کتابی بوده موسوم به "سالنامه‌ی دبیرستان پهلوی" که نماینده‌ی معارفی ولایت زنجان باشد. اعضای این انجمن ۲۴ نفر عضو داشته که اغلب آنها از کلاس پنجم دبیرستان بودند و هر هفته روزهای شنبه جلسه‌ی رسمی خود را تشکیل می‌دادند و مرکب از ۴ هیأت [اطلاعات- متنوعات- نگارش- بودجه] بوده است.^۱ انجمن سالنامه دبیرستان پهلوی زنجان با داشتن نظامنامه و مرامنامه‌ی مصوبه‌ی ۱۵ آذر ماه ۱۳۱۵، دارای هیأت رئیسه موقتی بوده که از طرف دبیرستان معین شده بودند و ریاست آن را منوچهر سعید وزیری بر عهده داشته است.^۲

۱. چهار هیأت عبارت بودند از: هیأت اطلاعات که وظیفه‌ی آن کسب اطلاعات لازمه برای درج در سالنامه بوده و هیأت متنوعات جهت عکس‌برداری و تنظیم گراورهای سالنامه و هیأت نگارش برای بسط اطلاعات وارده در سالنامه‌ی خطی و هیأت بودجه که وظیفه‌ی آن تنظیم قسمت مالی انجمن و فروش سالنامه بوده است. این انجمن برای ترمیم بودجه‌ی خود علاوه بر ارسال قبض و مراسله به ادارات دولتی شهر زنجان، نمایشی در شب ۲۱ و ۲۲ اسفند ماه ۱۳۱۵ به اشتراک کانون ورزش دبیرستان ترتیب داده بوده که نمایشنامه‌های آن را خود اعضای انجمن سالنامه تدوین نموده بودند.

۲. اسامی آنها تا آخر سال تحصیلی ۱۳۱۶-۱۳۱۵ به شرح ذیل بوده است: منوچهر سعید وزیری: رئیس - اسمعیل سعد حکیمیان: نائب رئیس ۱ و مدیر هیأت متنوعات - حسن نجفی: نائب رئیس ۲ و مدیر هیأت اطلاعات - غفار عطائی: دفتر دار و منشی ۲ - یوسف مطلبی: منشی ۱ و مدیر هیأت نگارش - محمد جواد زاهدی: خزانه‌دار و مدیر هیأت بودجه. برگرفته از دست‌نوشته‌های برجای مانده از منوچهر سعید وزیری

پیش فروش سالنامه دبیرستان پهلوی در سال ۱۳۱۶ - ۱۳۱۵ - آرشو خانان نجفی

نمونه پاکت پستی مربوط به انجمن سالنامه دبیرستان - از آرشو دبیرستان شریعتی

دبیرستان پهلوی زنجان

انجمن سالنامه

هیئت اطلاعات

تاریخ ۷ خرداد ماه ۱۳۱۹
شماره ۷ ضمیمه یک ورق

ص

تکلیفات انجمن سالنامه

۱- تاریخ نهمین : انجمن سالنامه در ۱۲ آذرماه ۱۳۱۵ تأسیس
و در ۱۵ ماه فروردین اولین جلسه خود را تشکیل و اشخاص ذیل
بیت هیئت رئیسه انتخاب شدند

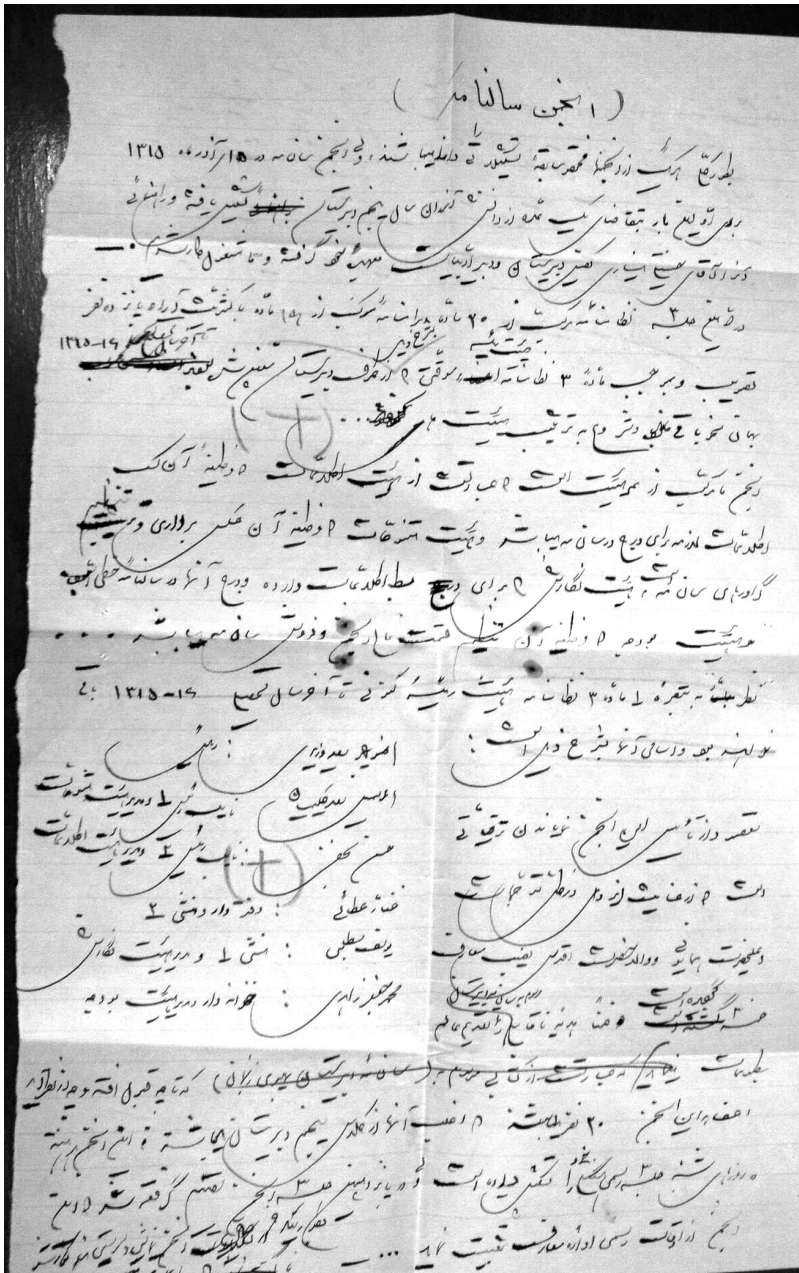
- آقای منوچهر سعید وزیری رئیس
- آقای اسیرنده طبیبی نائب رئیس ۱
- آقای سعید حسینی نائب رئیس ۲
- آقای سعید حسینی دبیر
- آقای سعید حسینی دبیر
- آقای سعید حسینی دبیر
- آقای سعید حسینی دبیر
- آقای سعید حسینی دبیر
- آقای سعید حسینی دبیر
- آقای سعید حسینی دبیر

۲- مقصود از تأسیس : تألیف و طبع کتابی است بنام (سالنامه دبیرستان زنجان)

که نمایندگی معارفی زنجان میباشد

۳- مختصری از مرامهای چهار هیئت (نگارش - تنوع - بودجه - اطلاع)

..... رجوع شود بمرامنامه انجمن

یاد داشت‌هایی از مرحوم منوچهر سعید وزیری در خصوص مقصود از تشکیل انجمن سالنامه‌ی دبیرستان پهلوی و تعیین هیأت رئیسه این انجمن در سال ۱۳۱۶-۱۳۱۵- از آرشیو دبیرستان شریعتی

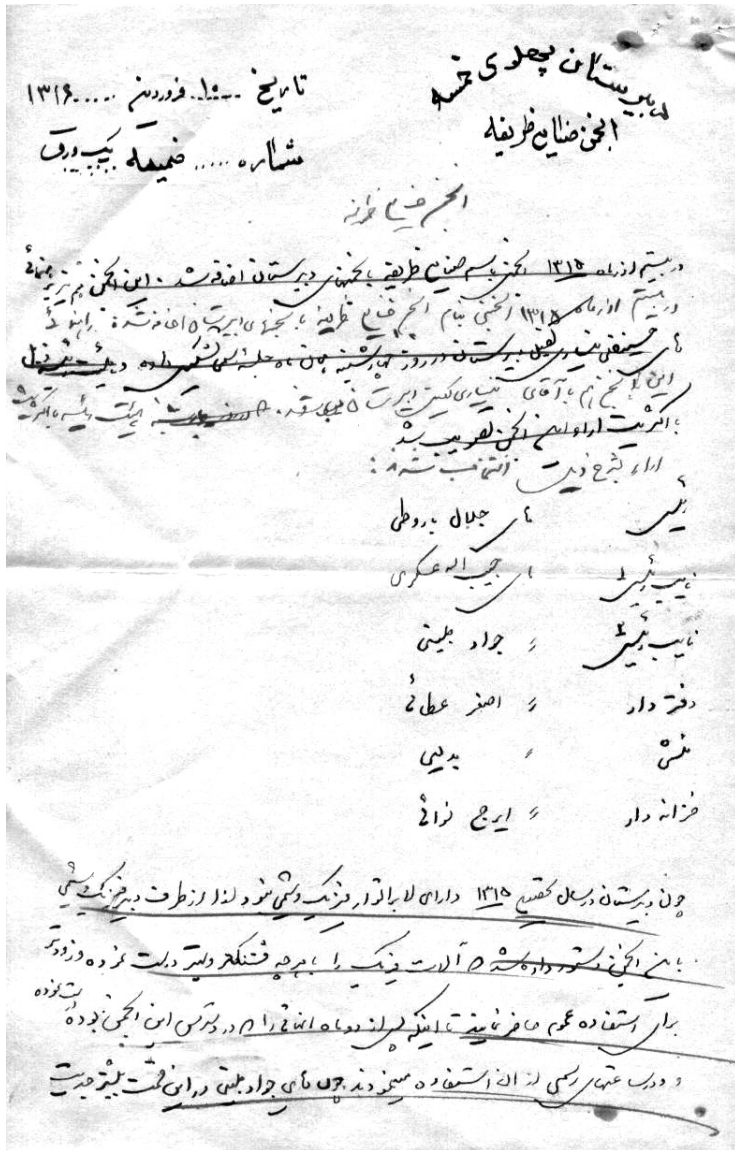
- انجمن صنایع مستظرفه (کارهای دستی): این انجمن در تاریخ ۱۳۱۵/۹/۲۰ جزء عملیات فوق برنامه دبیرستان به وسیله‌ی یک عده از دانش‌آموزان و با راهنمایی آقای نیساری کفیل دبیرستان پهلوی، در جهت زنده کردن روح صنعت و حرفه‌ی بومی ولایت زنجان، به سایر انجمن‌های دبیرستان اضافه گردید. در این اثنا هیأت رئیسه‌ی این انجمن نیز انتخاب شدند. رونوشت‌های برجای مانده از فعالیت‌های این انجمن دلالت بر این دارد که از آن جا که دبیرستان در سال تحصیلی ۱۳۱۵ فاقد لابراتوار فیزیک و شیمی بوده طی دستور عملی، اعضای این انجمن دست به ساخت آلات مختلف از درس فیزیک نموده تا در کلاس درس از آن‌ها استفاده بشود. در سایر صنایع دستی بومی و در قسمت ملبله‌دوزی و منبت‌کاری و گلدوزی و مجسمه‌سازی و غیره نیز فعالیت‌هایی انجام می‌شده است.^۱

کارگاه نجاری و هنری و آهنگری دبیرستان پهلوی در دوره‌ی مدیریت امام "۱۳۴۴ - ۱۳۲۵" با ظرفیت ۱۵-۲۵ نفر و یا در سال‌های بعد، همچنان با تعدادی گیره فلزکاری، سوهان، چکش، ارّه، مته، دستگاه لوله خم کن، وسایل برقی، سنبه نشان، خط‌کش، قلم، قیچی، مته برقی، سندان و وسایل مورد نیاز دیگر فعال بوده و کاردستی هر کلاس زیر نظر دبیر کاردستی، برنامه مشخص و معینی داشته و دبیر کاردستی معمولاً ۳ ماه از آغاز سال تحصیلی را در هر کلاس به تدریس جنبه‌های علمی و فنی مشغول بوده است... و شاید تجربه این دوران، ارزشمندترین بهره‌ای بوده که محصلان دبیرستان پهلوی طی ایام تحصیل خود، همواره و همه ساله از آن برخوردار بوده و ذوق هنری خود را از قوه به فعل تبدیل می‌کردند.^۲

- انجمن نمایش: گرچه برخی منابع، با اذعان به این که "اهالی زنجان قبل از تاریخ ۱۳۲۴ با تئاتر آشنا بودند و طبق نقل قول تأیید نشده‌ای!! در زمان سلطنت پهلوی اول بین سال‌های ۱۳۱۶ تا ۱۳۲۰ در دبیرستان پهلوی سابق نمایش اجرا می‌کردند اما با توجه به این که هیچ سند و مدرکی باقی نمانده! جزء چند نقل قول- تاریخ‌آشنایی مردم زنجان با تئاتر را و هم چنین قدمت آن را، از

۱. به نقل از یادداشت‌های دستی عضو هیأت اطلاعات حسین عسگری و رئیس انجمن صنایع مستظرفه دبیرستان جلال باروطی

۲. برنامه کاردستی سال اول و دوم و سوم و... از هم متفاوت بوده، به طوری که برنامه کاردستی در سال اول، مشمول تدریس تئوری ابزارشناسی و طرز کار با ابزارهای مختلف و آماده کردن دانش‌آموزان جهت کار، سه ماهه‌ی دوم تمرین‌های مربوط به طور عملی در کارگاه، سه ماهه‌ی سوم ساختن کارهای کوچک مانند قاب عکس و چکش و کارهای زینتی کوچک بوده و در بقیه‌ی سال عملاً دانش‌آموزان را در کارگاه به تمرین و ممارست مشغول می‌ساختند.

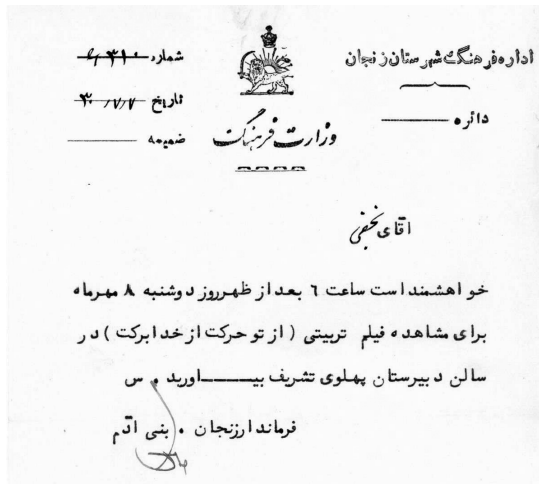

برگه‌ی یادداشت‌های مربوط به انجمن صنایع مستظرفه‌ی دانش‌آموزی سال تحصیلی ۱۳۱۶ - ۱۳۱۵ - از آرشیو دبیرستان شریعتی

حضور دمکرات‌ها و اجرای نمایش از سوی هنرمندان این گروه و مهاجرین بادکوبه‌ای در زنجان^۱

۱. به جزء تروپ هنری دمکرات‌ها زیر چتر مؤسسه‌ای به نام مدنیت انوی [۱۳۲۴ - ۱۳۲۵ در عمارت محمد اعظام السلطنه ذوالفقاری] که عمر آن بیشتر از یک سال نپایید، گروه نمایش دبیرستان پهلوی سابق نیز تقریباً در همان زمان‌ها فعالیت نمایشی داشته و حدود ۳

اعلام نموده‌اند.^۱ ولی عنایت به خاطرات مکتوب آقای حکمت “وزیر فرهنگ دوره‌ی پهلوی اول”^۲ و هم‌چنین دست نوشته‌های برجای مانده و چاپ نشده از انجمن ادبی دبیرستان و کمیسیون نمایشات آن در سال تحصیلی ۱۳۱۶ - ۱۳۱۵، گواهی بر این موضوع دارد که در سالن آمفی تئاتر دبیرستان، قبل از سال ۱۳۲۴ و در همان بدو افتتاح آموزشگاه “۱۳۱۵ش”، اجرای نمایشات “تئاتر- تیاتر [بازی در آوردن]” از سوی گروه نمایش این مدرسه به عمل می‌آمده و حتی جهت تأمین هزینه‌ی مالی برخی انجمن‌های دبیرستان، بلیط فروشی هم در آن انجام می‌شده است.^۳

دعوتنامه برای تماشای فیلم آموزشی و تربیتی در سالن نمایش دبیرستان پهلوی-آرشیو خاندان نجفی

۱. همان منبع، صفحه ۲۶۱
۲. شنبه ۲۵ مهر ۱۳۱۵... کلاس‌ها را بازدید و در سر هر کلاس با جوانان محصل چند کلمه صحبت کردیم... امسال کلاس پنجم متوسطه نیز دایر شده است و با این بنا و اسباب و وسایل می‌تواند که عنقریب مدرسه‌ی متوسطه‌ی آبرومندی بشود که از “کل فج عمیق” [آیه‌ی ۲۷ از سوره‌ی ۳۱ حج قرآن کریم(م.د.)] محصل برای تحصیل به آنجا بیاید... ساعت هشت مجلس تئاتری آراسته بودند. آقای گرمسیری آرتیست با سلیقه و با ذوقی است، چندی است مخصوصاً به زنجان آمده و محصلین و محصولات [دبیرستان‌های زنجان] را تمرین داده و در آن شب با فقدان وسایل و اسباب که در این شهر هیچگونه لوازم کار فراهم نیست مجلس خوبی آراسته بود. نمایش را تماماً جوانان زنجانی ترک زبان از پسر و دختر به خوبی از عهده بر آمدند: اول سرود خواندند؛ سپس یک پرده جنگ بیژن و هومان از (بازده رخ فردوسی) را نمایش دادند؛ سوم نمایش مضحکی به نام “بهشت” نمایش دادند؛ چهارم پروانه و شمع اقتباس از سعدی (یکی گفت پروانه را کای حقیر) را خیلی خوب از عهده برآمدند. ساعت یازده از تماشای تئاتر فراغت حاصل گردید. ره‌آورد حکمت، دکتر سید محمد دبیر سیاقی، انجمن آثار و مفاخر فرهنگی، بخش نخست، صص ۲۰۷-۲۰۶-۲۰۵.
۳. ۲۹۹. بنگرید به گفتار و مطالب پیشین.

هنرنمایی محصلین دبیرستان پهلوی در یک پرده نمایشنامه کمدی

در سال ۱۳۴۳ در سالن دبیرستان پهلوی

از چپ به راست آقایان: موسی انصاری - سیدمحمد جوادی - حسین قیصری - مرتضی ناصری - مرحوم عزیزا... زرگری - ابوالفضل هاویه چی - عکس از آرشیو آقای ایلپائی

مراسم جشن با حضور فرهنگیان و دانش آموزان در سالن آمفی تئاتر دبیرستان پهلوی در دوران ریاست آقای اکبر بحرینی در آموزش و پرورش زنجان در مورخ ۱۳۵۱/۰۹/۲۰ - عکس

از آرشیو آقای بهمن رحمانی - عکاسخانه افشین

اشخاص شناخته شده: ایستاده نفر اول بهزادیان، نفر سوم شهید خلبان بشیری موسوی

نشسته: ردیف اول سمت راست: آقایان اکبر بحرینی (رئیس فرهنگ زنجان)، ردیف دوم نفر سوم از چپ بهمن رحمانی، ردیف سوم نفر اول از سمت راست: مرحوم سید مقتدی صارمی، وثیق، وزیر، صدرالاشرفی، حسین صباحی

علی‌ای حال عمده فعالیت گروه‌های هنری دبیرستان پهلوی سابق، مربوط به دوره ۱۳۳۰ تا ۱۳۳۳ و از ۱۳۳۷ تا ۱۳۵۲ می‌شود که دوره‌ی دوم و اوج فعالیت نمایشی این دبیرستان از سال ۴۰، و [پس از برچیده شدن مؤسسه تئاتر گل در سال ۱۳۳۳] می‌باشد. به گونه‌ای که با حاکم بودن یک نظام و سیستم اداری بسیار منظم در تئاتر دبیرستان، اکثر فعالیت‌های نمایشی زنجان از سال ۴۰ به بعد در دبیرستان پهلوی سابق متمرکز بوده و نمایشگران زنده آن زمان، اجرای بسیار طرفه‌ای روی صحنه می‌برده‌اند.^۱ در طی این سال‌ها در دبیرستان پهلوی سابق، به دلیل درک فرهنگی والای مدیریت دبیرستان و مسئولان مربوطه، کار نمایش و فعالیت‌های تئاتری به عنوان هنری مترقی و روشنگر تلقی می‌شده و لذا فعالیت‌های عمده‌ی نمایشی در این دبیرستان از اواخر دهه‌ی ۳۰ شروع شده و تا اوایل دهه‌ی ۵۰ با روی صحنه بردن آثار شناخته شده نویسندگان داخلی و خارجی ادامه پیدا می‌کند...^۲ فعالین نمایش دبیرستان پهلوی سابق در دهه‌های گذشته، نشاط و سرزندگی خاصی به جامعه‌ی آن روز زنجان تزریق کردند تا جائی که روزهای پنج‌شنبه را به دلیل این که اجراهای دبیرستان روزهای پنج‌شنبه انجام می‌گرفت از آن به عنوان "روز نمایش" نام می‌بردند. بعدها به دلایل مختلف و جابجایی مسئولین و متولیان فرهنگی کار نمایش شور و شوق قبلی را از کف داده و... و بعدها گروه‌های متعدد نمایشی از دل همین گروه‌های هنری دانش‌آموزان مدرسه‌ی پهلوی در سطح شهر زنجان بیرون آمده و مشغول فعالیت‌های هنری و نمایشی گردیدند.

- انجمن موسیقی: در آغاز هر سال تحصیلی و جشن‌های داخلی و جشن بزرگ سالانه‌ی دبیرستان با حضور مدیران آموزش و پرورش و اولیای دانش‌آموزان در تالار بزرگ دبیرستان، برنامه‌های جالبی از سوی هنرمندان دانش‌آموز اجرا می‌شده است. قابل اشاره می‌باشد که تعداد زیادی از همین دانش‌آموزان عضو انجمن موسیقی دبیرستان زنجان، بعدها راه‌های ترقی را طی نموده و در سطح کشور پر آوازه و تبدیل به مشاهیر دوران گردیدند.

---

۱. با اضافات، نمایش در زنجان، حسین عباسی نیا، ص ۱۰ و ۱۱
۲. گروه‌های متعددی در دبیرستان فعالیت می‌نمودند و هر کلاس گروه جداگانه‌ای داشته و از مجموعه گروه‌ها نیز گروه زنده‌ای تشکیل شده بود. هر گروه یک سرپرست داشت که مسئولیت کارها به عهده‌اش بود، اما هدایت کلیه‌ی گروه‌ها به عهده‌ی سرپرست گروه اصلی بود. بعدها که گروه‌های نمایش دبیرستان به مرور شکل تکامل یافته‌تری به خود گرفت و گسترده‌تر شد. هر دو هفته یک بار، یک نمایش به نوبت روی صحنه می‌بردند. و بعضاً به دلیل آماده بودن چند گروه، هر هفته یک اجرا روی سن بود. و این رویه تا زمان ارتقاء فرمانداری کل زنجان به سطح یک استان درجه‌ی ۳ [استانداری دکتر مصطفی هدایتی] و تأسیس اداره‌ی فرهنگ و هنر سابق زنجان [به ریاست ابراهیم همیتیان] سال ۱۳۵۲ ادامه داشته است. با اضافات و تلخیص، عباسی نیا، فرهنگ و هنر در دارالخمسه، صص ۲۶۱ تا ۲۸۵

اجرای موسیقی در سالن آمفی تئاتر دبیرستان پهلوی در سال ۱۳۴۸-آواز حمید نوحی با همکاری ارکستر دبیرستان نوازندگان: ایلایی و تورج حیدرینیا(دلخوش)، ویلن: توکلین، تار: مصطفی زندی، سنتور: ابوالفضل نصیری- عکس از آرشیو آقای اسدا... ایلایی

- انجمن تفریحات سالم : که برنامه ریزی گردش‌های علمی و مشاهده‌ی سدها و آثار تاریخی در موزه‌ها و کارخانجات و غیره را امجام می داده و علاوه بر افزایش معلومات محصلین، سبب دوستی و موّدت بیشتری میان آن‌ها می‌شده و احترام و علاقمندی قابل توجهی میان محصلین و دبیران که دانش آموزان را در این برنامه‌ها هدایت و راهنمایی می‌نمودند، ایجاد می‌کرد.

- انجمن شطرنج : بازی شطرنج یکی از بازی‌های علمی و سرگرم کننده بوده که در دبیرستان رواج داشته است.... اتاقی بوده مخصوص این ورزش فکری که عده‌ای دانش‌آموز با برخورداری از مهارت و تجربیات مختلف در این بازی، دور هم نشسته و چشم به مهره‌های سیاه و سفید می‌دوختند. "ابوجعفر امام رئیس وقت دبیرستان دکتر شریعتی "پهلوی سابق" که از بازیکنان ورزیده‌ی شطرنج بود وسایل تمرین این ورزش فکری را در دبیرستان مذکور فراهم آورد و از میان

فرهنگیان نیز تعدادی پا به عرصه‌ی شطرنج گذاشتند.^۱

- انجمن کوه نوردی

- انجمن انتظامات: وظیفه‌ی اعضای این کمیسیون راهنمایی دانش‌آموزان بوده و در موارد و مواقع ضرور، به منزله‌ی ناظم دبیرستان، انتظامات را عهده داشتند. دانش‌آموزان چون که خودشان اعضای این انجمن را انتخاب کرده بودند از نظر رعایت اصول اخلاق و نظامات دبیرستان، کاملاً به اطاعت و اجرای دستورات اعضای این کمیسیون ملزم بودند. "... از هر کلاس یک نفر عضویت این کمیسیون را دارا بوده است... اخذ رأی به عمل می‌آمد و هر دانش‌آموزی که بیش از دیگران رأی داشت انتخاب می‌گردید."

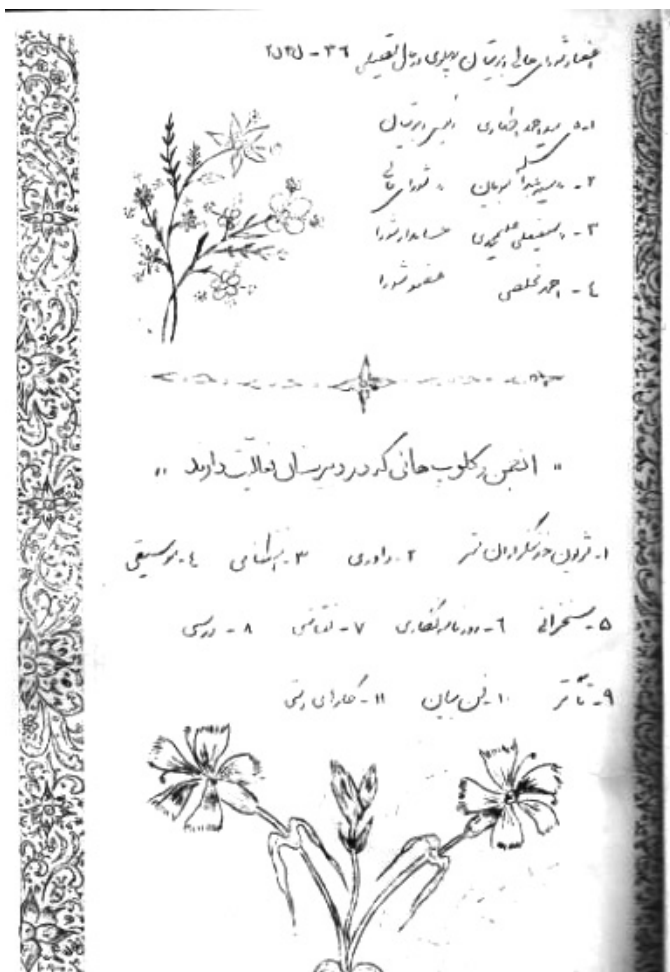
- انجمن تبلیغات و انتشارات: "بچه‌ها [دانش‌آموزان] خودشان روزنامه دیواری تهیه می‌کردند. اخبار می‌نوشتند و کارهای هنری می‌کردند. سرسرایبی داشتیم و آنجا روزنامه دیواری را منتشر می‌کردیم."^۲

مندرجات شناسنامه‌ی دبیرستان پهلوی زنجان در سال تحصیلی ۱۳۵۵-۱۳۵۴ حکایت از آن دارد که در این مدرسه ماندگار امروزی، انجمن و کلوب‌هایی تحت عنوان ۱- لژیون خدمتگزاران بشر ۲- داوری ۳- انتظامی ۴- موسیقی ۵- سخنرانی ۶- روزنامه‌نگاری ۷- نقاشی و خطاطی ۸- درسی ۹- تئاتر ۱۰- فن بیان ۱۱- کارهای دستی زیر نظر شورای عالی دبیرستان به فعالیت مشغول بوده‌اند.^۳

۱. تاریخ ورزش زنجان، ج ۲، جمالی، ص ۱۷

۲. مصاحبه‌ی ابو جعفر امام، موج بیداری، نمره‌ی ۱ - ۲۶ آذر ۱۳۸۲ صص ۲ و ۱۰

۳. به نقل از شناسنامه‌ی دبیرستان پهلوی سابق، زنجان، چاپ ستاره، صفحه‌ی ۱۱، سال ۵۵ - ۱۳۵۴

انجمن و کلوب‌های فعال مدرسه پهلوی در دوران مدیریت سید احمد اطهاری - از آرشیو دبیرستان شریعتی

تاریخچه کتابخانه‌ی دبیرستان

از نگاه صاحب نظران و اندیشمندان، وجود کتابخانه در هر شهر و آبادی و مؤسسه‌ای و حتی اماکن عمومی، یکی از نشانه‌های پیشرفت و توسعه‌ی فرهنگی و اجتماعی می‌باشد. شاید از کتابخانه بتوان به عنوان بزرگ راهی نام برد که برای رشد و تعالی فرهنگی افراد و گروه‌های اجتماعی مختلف، حیثیت در هر شرایطی لازم بوده است.

در دهه‌ها و سده‌های گذشته، شهر زنجان به سبب دارا بودن پیشینه‌ی تاریخی و فرهنگی غنی و سکونت علما و عرفای نامی، شاهد گشایش کتابخانه‌های متعددی از نوع کتابخانه‌های شخصی، کتابخانه‌های عمومی به سبک قدیم بوده که به سبب تندباد حوادث تاریخی، اطلاع کمی از آن‌ها در دست می‌باشد. و در همین سیاق در دهه‌ها و سال‌های اخیر، کتابخانه‌های آموزشی و هم‌چنین کتابخانه‌ی عمومی به شیوه‌ی نوین و یا کتابخانه‌های تخصصی و دانشگاهی از دیگر کتابخانه‌هایی بوده‌اند که علاقه‌مندان فرهنگ و ادب، در ادوار مختلف شاهد گشایش آن‌ها بوده‌اند. نخستین کتابخانه‌ی آموزشی نوین زنجان، جهت پیشرفت توان علمی و تحصیلی دانش‌آموزان، در سال ۱۳۱۴ / ه.ش تحت عنوان کتابخانه‌ی دبیرستان دولتی پهلوی تأسیس می‌گردد^۱ و اعضای دانش‌آموز انجمن کتابخانه به جمع‌آوری کتب مختلفه پرداخته و در مدت قلیل توانستند مقدار زیادی کتاب جمع‌آوری کنند.^۲ این کتابخانه نوپا بعدها تبدیل به درخت تناوری شده و در گذر زمان، مواجه با حوادث مختلف گردیده و فراز و فرودهایی به خود می‌بیند.

آری کتابخانه‌ی دبیرستان "پهلوی سابق"، از کتابخانه‌های مرجع شهر زنجان بود که طی فرایندی و به همت متصدیان وقت، در یک پروسه‌ی زمان بر، کتب نفیس و آثار خطی و چاپ سنگی و اسناد و مدارک قدیمی در مخزن آن، جا خوش می‌کند.

بنابر اظهار برخی از پژوهشگران اسناد قدیمی، با وجود تالار بزرگ و زیبای کتابخانه دبیرستان و با وجود تشکیل انجمن دانش‌آموزی کتابخانه و تلاش اعضای آن در جهت برطرف کردن کمبودهای کتابخانه و به دلایل مختلف از جمله کمبود بودجه،^۳ تعداد کتب موجود در این کتابخانه‌ی

---

۱. اولین قدمی که در دبیرستان پهلوی زنجان برای تأسیس کتابخانه برداشته شد در اوایل سال تحصیلی ۱۳۱۴ و آن موقعی بود که به تشویق و جدیت اولیای دبیرستان و آقای محمد علی پستا "دبیر ریاضیات این دبیرستان" انجمنی به نام انجمن کتابخانه به اشتراک عده‌ای از دانش‌آموزان تشکیل یافت و در پی این اقدام، شروع به تهیه‌ی مقدمات تأسیس کتابخانه‌ی دبیرستان زنجان گردید. برگرفته از رونوشت‌های برجای مانده از انجمن کتابخانه دانش‌آموزان در تاریخ ۱۳۱۵/۱۲/۲۹

۲. فهرست مندرجات سالنامه دبیرستان پهلوی زنجان در سال تحصیلی ۱۳۱۶-۱۳۱۵ صفحه‌ی اول

۳. چون در بودجه‌ی دبیرستان اعتباری برای تأسیس کتابخانه منظور نشده بود به این مناسبت از طرف انجمن کتابخانه مراسلاتی به اهالی شهر نوشته شده و تقاضای مساعدت برای اجرای این منظور از آنها گردید. در آن جا باید از حسن نظری که اهالی محترم شهر زنجان از همان وهله‌ی اول در پیشرفت مقدمات این امر ابراز داشتند و نیز از توجهات مخصوصی که وزارت جلیله معارف از اول تأسیس کتابخانه تا به حال مبذول داشته و می‌دارد اظهار تشکر و قدردانی نمود. بدیهی است که این قبیل مساعدت‌ها در تاریخ تأسیس کتابخانه یک یادگار زوال ناپذیر محسوب خواهد شد. وجوه جمع‌آوری شده در ضمن جریان سال مزبور به مصرف خرید یک قسمت از کتب کتابخانه رسید و به علاوه مقداری از کتب متفرقه که از طرف دانشمندان و استادان دانشسرای عالی به کتابخانه دبیرستان اهداء شده بود به فهرست سایر کتب اضافه گردید. همان منبع

جدیدالاحداث، حداقل تا سال تحصیلی ۱۳۱۶-۱۳۱۵ آن چنان چشم‌نواز نبوده است. در همین اثنا تلاش‌هایی در جهت تجهیز آن از سوی وزارتخانه و اداره‌ی معارف زنجان و انجمن کتابخانه دانش‌آموزان صورت می‌گیرد. تفصیل موضوع این که در دوره‌ی ریاست "سید مصطفی اخوی" در اداره‌ی فرهنگ خسته، با توجه به گشایش عنقریب دبیرستان در مهر ماه همان سال با حضور وزیر معارف، اداره‌ی معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه ولایت زنجان طی صدور اطلاعیه‌ای به تاریخ ۱۳۱۵/۳/۱۵، لوازم و اثاثیه‌ی مورد نیاز این آموزشگاه را به مناقصه می‌گذارد و در این مورد کسری‌های مربوط به تجهیزات کتابخانه از قبیل میز کوچک و بزرگ، صندلی و قفسه کتابخانه، موزه (کیشه) دولاپچه اطاق کتابخانه، رخت آویز و غیره^۱ نیز در لیست مناقصه منظور می‌گردد.^۲ در اواخر مهر ماه سال ۱۳۱۵ که مراسم گشایش رسمی دبیرستان پهلوی زنجان با حضور جناب وزیر معارف "علی اصغر حکمت" و هیأت همراه اتفاق افتاد وضعیت کتابخانه چندان روشن نبوده‌است، با این حال مقرر گردید کتابخانه‌ی دبیرستان که پیش از این در مکان دیگری از ابنیه‌ی فرعی عمارت مستقر بود در آن موقع به یکی از تالارهای دبیرستان که در جزء ساختمان‌های اصلی قرار داشته و از اول برای کتابخانه منظور شده بود انتقال یابد.^۳

اقدام به شکل‌دهی و سامان‌بخشی اساسی در تشکیلات تازه بنیان کتابخانه‌ی دبیرستان پهلوی زنجان از آذر ماه ۱۳۱۵ و قریب به گذشت دو ماه از افتتاح رسمی دبیرستان آغاز می‌شود. در این سال آقای حسینقلی نیساری که به عنوان "کفیل دبیرستان" خدمت می‌کرده از اول آذر ماه ۱۳۱۵ بعد از تشکیل انجمن نطق و مناظره به تأسیس و در حقیقت به سازماندهی و بازپروری انجمن کتابخانه که پیش از این و در زمان آقای پستا تشکیل یافته بود نیز اقدام می‌کند و هم زمان، راهنمائی انجمن سالنامه، نطق و مناظره و کتابخانه‌ی دبیرستان را بر عهده می‌گیرد. عده‌ای از دانش‌آموزان دبیرستان که سابقاً نیز در انجمن کتابخانه عضویت داشتند در این انجمن شرکت

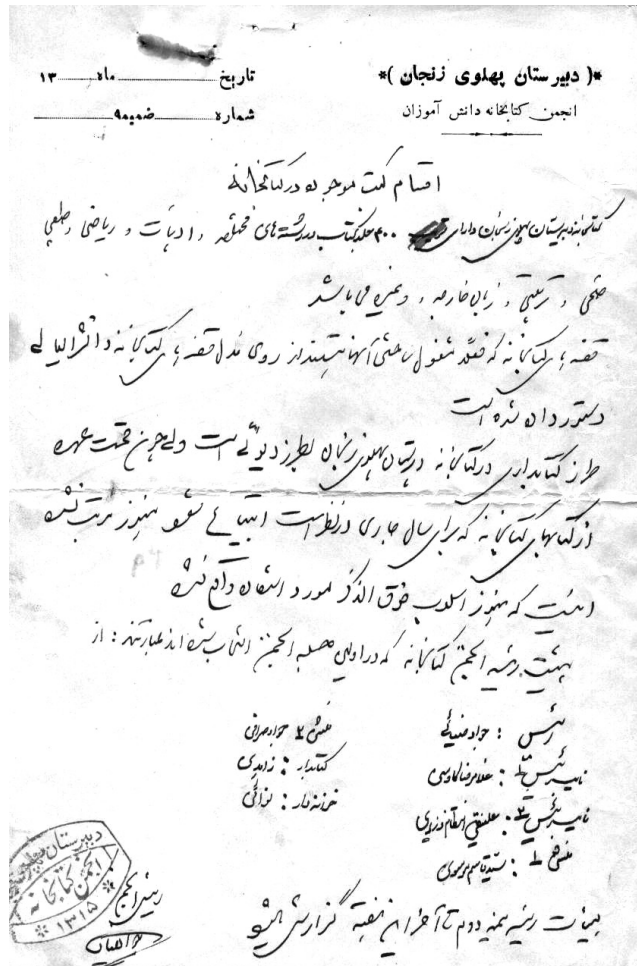
۱. قفسه‌های کتابخانه که فعلاً مشغول ساختن آنها هستند از روی مدل قفسه‌های کتابخانه دانشسرای عالی دستور داده شده است. گزارش انجمن کتابخانه به هیئت اطلاعات انجمن سالنامه دبیرستان در سال تحصیلی ۱۳۱۶ - ۱۳۱۵

۲. بنگرید به پروین خسته، شماره‌ی ۴۷۳، یکم تیر ماه ۱۳۱۵

۳. عده‌ی [تعداد] کتب موجودی کتابخانه دبیرستان، اگر چه تا آن موقع غالباً رفع احتیاج محصلین دبیرستان زنجان را می‌نموده، معیناً شماره‌ی [تعداد] آنها نسبت به عظمت مؤسسه خیلی کم و حتی در موقعی که جناب وزیر معارف شخصاً کتابخانه دبیرستان را بازدید می‌کند تذکر می‌دهد که برای توسعه‌ی کتابخانه تقاضای بودجه از مرکز شود، ولی اقدامی در این خصوص صورت نمی‌گیرد و فقط در حد نقل قول باقی می‌ماند. با اضافات و توضیحات، برگرفته از یادداشت‌های دستی انجمن کتابخانه‌ی دانش‌آموزان دبیرستان پهلوی در تاریخ ۱۳۱۵/۱۲/۲۹

جسته و برای اولین دفعه اعضای انجمن، عده ای را به عنوان هیأت رئیسه انجمن کتابخانه از بین خود انتخاب و بلافاصله شروع به کار می‌کنند.

انتخاب هیأت رئیسه انجمن کتابخانه - از آرشیو دبیرستان شریعتی

۱. هیأت رئیسه‌ی انجمن کتابخانه که در اولین جلسه‌ی انجمن برای نیمه اول سال انتخاب شدند عبارت بودند از: رئیس انجمن: جواد ضیائی - نایب رئیس ۱: غلامرضا کاوسی - نایب رئیس ۲: علیبنقی انتظام وزیری - منشی ۱: سید قاسم موسوی - منشی ۲: جواد صرافانی - کتابدار: زاهدی - خزانه‌دار: نوائی. اعضای انجمن کتابخانه از ابتدای تأسیس انجمن تا به حال وظایف خود را کاملاً انجام و حدود امکان از مساعدت‌های لازمه برای توسعه‌ی کتابخانه دبیرستان مضایقه نکرده‌اند به طوری که تا به حال مقدار زیادی کتب متفرقه به کتابخانه اضافه شده است. اثاثیه کتابخانه نیز از طرف اداره‌ی معارف به مزایده [مناقصه درست است] گذاشته شده و عنقریب تسلیم خواهد شد. همان منبع

آن‌ها در قالب اعضای انجمن کتابخانه در ۱۵ آذر ماه ۱۳۱۵ [با مشارکت ۱۶ نفر از دانش آموزان دبیرستان] تشکیل جلسه می‌دهند و نظامنامه و مرامنامه‌ی رسمی خود را در اولین جلسه‌ی انجمن به تصویب می‌رسانند.^۱ انجمن در تعقیب اجرای مرامنامه‌ی فوق، برای اولین دفعه روابط حسنه‌ی خود را با انجمن کتابخانه‌ی دبیرستان حکمت قم دائر کرده و ظاهراً شماره‌های روزنامه‌ی مطبوعه‌ی قم مرتباً به کتابخانه ارسال می‌شده است. قابل اشاره است که کتابخانه‌ی دبیرستان برای یک قسمت از مجلات مهم کشور آبونه [مشترک] شده و قرار می‌شود مجله‌ی مهر و مهرگان از اول فروردین ماه ۱۳۱۶ به کتابخانه‌ی آموزشگاهی زنجان پست گردد.

مراجعه به دست‌خط‌های مستند اعضای انجمن کتابخانه و گزارشات انجمن به هیأت اطلاعات انجمن سالنامه‌ی دبیرستان مذکور [جهت تدوین کتاب سالنامه] و ذکر انواع و اقسام کتب موجود در این کتابخانه، مبین این حقیقت است که تا سال تحصیلی ۱۳۱۶ - ۱۳۱۵ کتابخانه‌ی دبیرستان پهلوی زنجان دارای ۴۰۰ جلد کتاب در رشته‌های مختلفه ادبیات، ریاضی، طبیعی، صحی، تربیتی، زبان خارجه و غیره بوده است. ضمن آن که نظام کتابداری در این کتابخانه دیوئی بوده، ولی چون قسمت عمده از کتاب‌های کتابخانه که برای سال مزبور قرار بوده خریداری شود، هنوز مرتب نبوده، لذا استفاده از این نوع شیوه‌ی کتابداری تا آن تاریخ مقدور نبوده است.

با گذر زمان و با تلاش فرهنگیان و متولیان امور دبیرستان و در مراحل بعدی با همت مشاهیر و معتمدان محلی، جلد بر جلد بر تعداد آثار موجود در کتابخانه افزوده شده و به نقطه‌ای می‌رسد که طبق آمارهای منتشره در برخی مکتوبات و نامه‌ها و کتاب فرهنگنامه زنجان، در مخزن و آرشیو کتابخانه‌ی دبیرستان در اواخر دهه‌ی ۴۰، قریب به ۶۰۰۰ جلد^۲ از اغلب کتاب‌های نفیس و کمیاب موجود بوده است.^۳

---

۱. مواد عمده مرامنامه‌ی انجمن کتابخانه‌ی به این شرح بوده است: ۱- تحریک حس مطالعه بین دانش‌آموزان جامع خسته و گذاشتن کتب لازمه در دسترس آنها ۲- استفاده از مجلات و روزنامه‌هایی که در داخله و یا خارج کشور طبع و نشر می‌شوند. ۳- ایجاد روابط دوستانه با انجمن‌های کتابخانه‌ی دانشسرای عالی و دبیرستان‌های کشور. همان منبع

۲. کتابخانه در بدو تأسیس "۱۳۱۴ شمسی" با چند ده جلد کتاب فعالیت خود را شروع می‌کند و سپس در سال‌های بعد، با عوایدی شهرداری وقت و حق عضویت اعضا و انجمن دانش‌آموزی دبیرستان و اهدای کتاب از سوی دوستداران علم و دانش و یا خرید کتاب‌های تازه چاپ شده از سوی مدیریت دبیرستان، کتابخانه و قرائت‌خانه‌ای با گنجینه‌ای نفیس علم می‌گردد.

۳. توضیح آن که در سال‌های بعد کتابخانه دولتی دبیرستان امیرکبیر (تأسیس ۱۳۳۱ با مجموعه ۲۰۰۰ جلد)، کتابخانه دولتی دبیرستان صدر جهان (تأسیس ۱۳۳۵ با مجموعه ۵۰۰۰ جلد) آموزشگاه‌های قابل ذکر استان بودند که گشایش یافتند و برای

در دوره‌ی مدیریت ابوجعفر امام "۱۳۴۴-۱۳۲۵" برای تجهیز و توسعه‌ی کتابخانه دبیرستان، ساختار انجمن کتابخانه‌ی دانش‌آموزان استوارتر گردید و در این راه گام‌های مثبتی نیز برای شکوفایی کتابخانه از طرف اشخاص کتاب دوست و کتاب‌خوان از طریق هدیه‌ی کتاب برداشته شد. به گفته‌ی ریاست دبیرستان [امام]، نحوه‌ی تهیه کتاب از طریق انجمن کتابخانه و دو تومانی‌هایی که به نام وام گرفته می‌شد، کمک حالی شد به انجمن و یکی هم به کسانی که کتاب می‌آوردند [اهداء می‌کردند] گفته می‌شد پشت‌نویسی کنند. به این ترتیب کتابخانه خودبخود جمع می‌شد و انجمن هم خودش کمک می‌کرد.^۱ مرحوم ابوجعفر امام در بخش دیگری از روایت خود در خصوص کتابخانه مزبور و بهره‌برداری حسنه از آن، به نکات جالب توجه دیگری نیز اشاره می‌نماید.^۲ او برای تجهیز کتابخانه و تنبیه دانش‌آموزان خاطی، شیوه‌ی جالبی به کار می‌برد و دانش‌آموزان خطاکار را مجبور به خرید کتاب برای کتابخانه‌ی دبیرستان می‌کرد.^۳

کتابخانه‌ی دبیرستان شریعتی، به باوری شاید اولین کتابخانه‌ی عمومی شهر زنجان باشد که بخشی از ذخایر و موجودی آن علاوه بر فعالیت کادر اداری خود دبیرستان و متصدیان کتابخانه و انجمن دانش‌آموزی، کم و بیش از کانال‌های دیگر، همانند مسئولان شهری و شهرداری و کمک‌های مردمی تأمی می‌شده و همه ساله تعداد زیادی کتاب به این کتابخانه اهدا می‌شد و شهرداران در این امر نیکو نقش اساسی داشتند.

از دیرباز، طبق آیین‌نامه‌ی کتابخانه‌های عمومی، نهاد شهرداری‌ها درصدی از درآمد شهرداری را برای احداث مدارس و یا تجهیز و تقویت کتابخانه‌های عمومی اختصاص می‌دهند. و در طول تاریخ یک صد ساله شهرداری زنجان این کار نیک و ماندگار کمابیش وجود داشته و کم سویی

جلوگیری از اطاله‌ی کلام از ذکر مشروح آن‌ها پرهیز می‌شود.

۱. برگرفته از فصلنامه‌ی فرهنگ زنجان، مصاحبه آقایان دکتر صفوی و دکتر قاسمی به اتفاق مرحوم اردبیلی با آقای امام، شماره‌ی مسلسل ۱۹-۲۰، ص ۹، پاییز و زمستان ۱۳۸۳.

۲. یک قسمت دبیرستان کارگاه نجاری و آهنگری و هنری ساختیم چون در برنامه، ساعت کاردستی بود، آن موقع که بچه‌ها کاردستی داشتند آن‌جا می‌رفتند و چون ۲۵-۱۵ نفر ظرفیت داشت، بقیه را می‌گفتم که بروند و در کتابخانه بنشینند و انجمن، کتابخانه را اداره می‌کرد. در کتابخانه‌ی حاضر و غایب می‌شدند و آن‌جا الزام داشتند که مطالعه بکنند. حتی کتابخانه به صورت انبار کتاب نبود. سالن مطالعه داشت و آقای اردبیلی هم آن‌جا خیلی زحمت کشیدند. همان منبع پیشین.

۳. آنهایی را که پسران خوانین بودند اگر یک ساعت غیبت غیر موجه می‌کردند، ملزمشان می‌کردم به اندازه‌ی ۱۰۰ تومان کتاب بخرند آن روزها یک کتاب خوب ۱۰ تومان بیشتر قیمت نداشت. موج بیداری، مصاحبه‌ی امام، نمره‌ی ۱، صص ۲ و ۱۰، ۲۶ آذر ۱۳۸۲.

در آن دیده نشده است. یکی از این شهرداران که به این کار فرهنگی علاقه‌ی وافری داشته مرحوم صفدری بوده است. حاج ابوالقاسم صفدری که روزگاری مسؤوّل روزنامه‌ی "زنجان" بوده در دهه‌های پیش از انقلاب در مقام شهردار بومی شهر زنجان، به موضوع تقویت کتابخانه‌های عمومی و آموزشگاهی شهر، توجه ویژه داشت.^۱

نمایی از کتابخانه‌ی عمومی زنجان در خیابان سعدی
(محل فعلی ساختمان صدف تقاطع خیابان زینبیه)
که به همت مرحوم حاج ابراهیم همتیان گشایش یافت

۱. ابوالقاسم صفدری شهردار بومی زنجان در بین سال‌های ۱۳۳۵ تا ۱۳۴۳، با توجه به تحصیلات و حرفه سابق روزنامه‌نگاری، عنایت خاصی به امور فرهنگی و جا افتادن فرهنگ مطالعه و کتابخوانی در بین اقشار مختلف شهر زنجان داشت... در تقویت قرائتخانه‌های شهر و هم چنین کتابخانه‌های مراکز آموزشی زنجان اقداماتی کرده... ایشان به کتابخانه‌ی آموزشگاهی پهلوی آن زمان، که غنی‌ترین منابع را داشته کتاب هدیه می‌کرده و در تجهیز و غنی‌سازی آن که مورد استقبال اولیای امور و دانش‌آموزان بوده تلاش زیادی می‌کند. با اضافات، تاریخ شهر و شهرداران زنجان، محمد شکوهی، ص ۱۳۵

در این رهگذر، نقش یکی از اکابر و مورخان شهیر زنجان مرحوم یوسف محسن اردبیلی^۱ که مدتی نیز در دوران جوانی در آموزش و پرورش زنجان خدمت کرده و در دوران آقای امام مدتها کتابدار و متصدی کتابخانه دبیرستان دکتر شریعتی زنجان بود، در تجهیز کتابخانه‌ی مزبور شایان توجه است.^۲

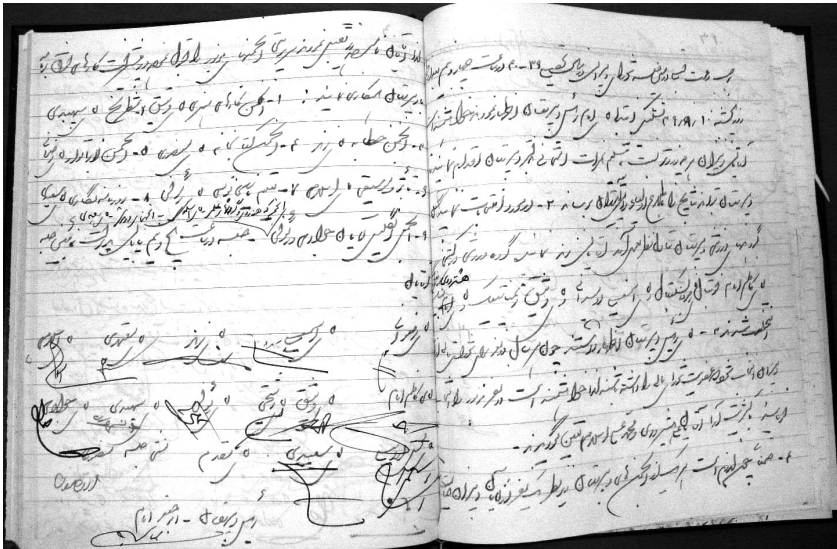

نمایی از کتابخانه‌ی دبیرستان دکتر علی شریعتی سال ۱۳۹۵

۱. استاد مرحوم یوسف محسن اردبیلی تاریخ‌نگار و کتاب‌شناس و نسخه‌شناس مشهور زنجانی در طول حیات خود گنجینه‌ای بسیار غنی در خصوص تاریخ و فرهنگ زنجان، نسخ خطی و اسناد و مدارک بسیاری شامل عکس‌ها، نوشته‌ها و برخی دست‌نوشته‌های خطی خانواده‌های تأثیرگذار زنجانی و مجموعه‌ی مطبوعات قدیمی ویژه زنجان را جمع‌آوری نمود. تا جایی که علاوه بر اسناد و مدارک گوناگون، کتابخانه‌ی خانگی و شخصی وی با دارا بودن ۱۴ هزار جلد کتاب و همچنین مجلات و روزنامه‌های قدیمی به عنوان یکی از غنی‌ترین و مشهورترین کتابخانه‌های شخصی در ایران به خصوص در زمینه‌ی گنجینه‌ی کتاب‌های خطی به شمار می‌رفت. با کوچ وی به تهران متأسفانه در زنجان چندان استقبالی برای نگهداری از این گنجینه‌ی نسخ و کتب خطی نشد و در نتیجه آن مرحوم مجموعه گردآوری شده و آرشیو خود را به تهران برد. بعد از فوت ایشان، در حال حاضر سرنوشت آنها نامعلوم است. هر چند شایعاتی مبنی بر فروش این اسناد به برخی از افراد حقیقی استان‌های همجوار زنجان وجود دارد که امید است حساسیت به هویت تاریخی مردم شهر زنجان، از سوی مسؤولان فرهنگی استان انجام گیرد، زیرا که بیشتر این کتب تاریخی و ماخذ و مدارک خطی، مربوط به تاریخ زنجان و علما و رجال و خاندان‌های تأثیرگذار خمسه در اعصار گذشته می‌باشد.

۲. ما از دوران دبیرستان با هم همکلاس و دوست بودیم. بعدها در دبیرستان پهلوی (شریعتی) همکار شدیم و او به عنوان کتابدار کتابخانه‌ی آن دبیرستان، زحمات زیادی را در مرتب کردن و کد گذاری کتاب‌ها متقبل شد و کتابخانه را جمع و جور کرد و در واقع به راه انداخت. نقل از آقای حاج علی ذبیحیان

این استاد فقید، در زمان‌های نه چندان دور، مدتی به عنوان ناظر و راهنما بر فعالیت انجمن کتابخانه دانش‌آموزان و کتابدار کتابخانه‌ی دبیرستان پهلوی مشغول بود^۱ و در این راه با توجه به دل‌مشغولی‌های خود درباره‌ی تاریخ و فرهنگ زنجان، با مطالعه‌ی روزمره و فیش‌برداری از کتب تاریخی و خطی و نوشتن تحقیقات، با دلسوزی و با متانت و صداقت کامل خود، یادگارانی ماندگار در قفسه‌های کتابخانه‌ی دبیرستان بر جای گذاشت و به طرق مختلف در شکوفایی این کتابخانه بذل کافی به کار برد. نامبرده طی پرسش و پاسخی در سال‌های گذشته، نقطه‌نظرات خود را در خصوص کتابخانه‌ی دبیرستان پهلوی بیان کرده‌است.^۲

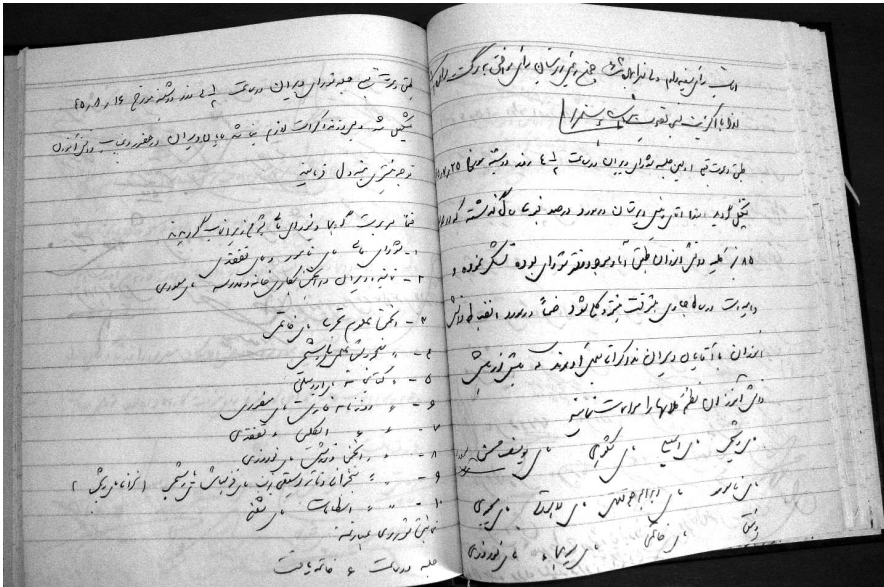

انتخاب نمایندگان انجمن‌های دبیرستان در سال ۴۰ - ۱۳۳۹ - سند از آرشیو دبیرستان شریعتی

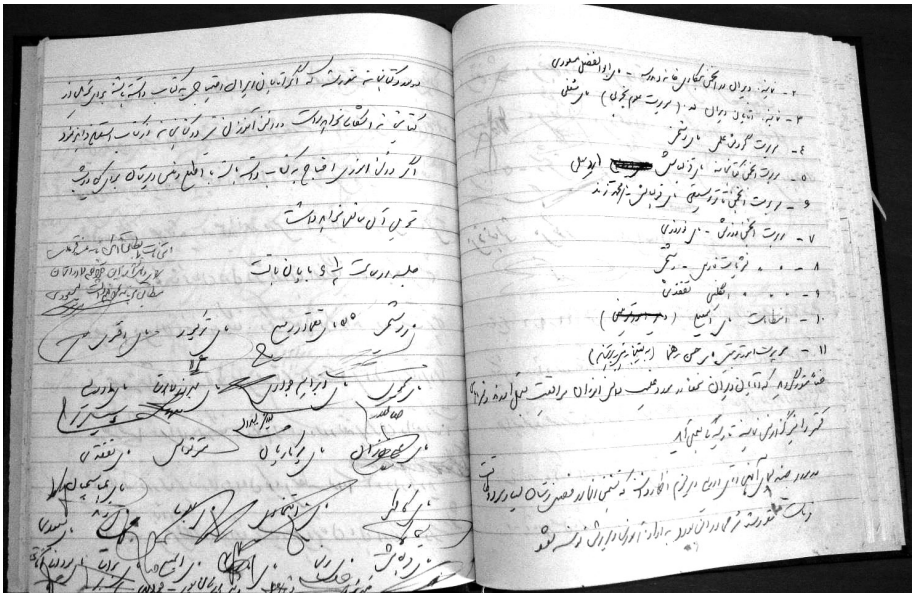
۱. افراد فرهیخته‌ی دیگری در پست متصدی کتابخانه دبیرستان پهلوی سابق مشغول انجام وظیفه بودند که در این میان از دبیران دبیرستان منوچهر دارایی (متولد ۱۲۹۲ - فرزند "امیر خسرو دارایی") سال‌های زیادی متصدی کتابخانه‌ی دبیرستان بود. [زعفری و نیرومند، سخنوران و خطاطان زنجان، ص ۲۸۹] و همچنین کریم نیرومند که، علاوه بر فعالیت به عنوان دفتردار دبیرستان مذکور، مدتی نیز در مقام کتابدار کتابخانه اشتغال داشته است. [ویژه‌نامه‌ی موج بیداری] و نیز آقای داود محمدنژاد در سال ۱۳۵۵ و ۱۳۵۶ دوره‌ی ریاست مرحوم آقای اطهری [به نقل از شناسنامه‌ی دبیرستان پهلوی سابق، زنجان، چاپ ستاره، ص ۱۷، سال ۵۵ - ۱۳۵۴]

۲. موقعی که من [جهت مسؤولیت کتابخانه‌ی شریعتی] آمدم، بیش از ۱۰ جلد کتاب ارزشمند نداشت به غیر از کتاب‌های بیخودی... یکی از آقایان به نام حاج سید عزیز میربهاء مقداری کتاب‌های چاپ سنگی داده بود. تعدادی کتاب را حاج نایب السلطنه ضیائی داده بود و تعداد این کتاب‌ها از ۴۰ و ۵۰ جلد بیشتر نبود و کتاب‌های تازه چاپ بازار را آقای امام از بودجه دبیرستان و... خریداری می‌کردند. فرهنگ زنجان، شماره‌ی مسلسل ۱۹ - ۲۰، ص ۱۹، پائیز و زمستان ۱۳۸۳

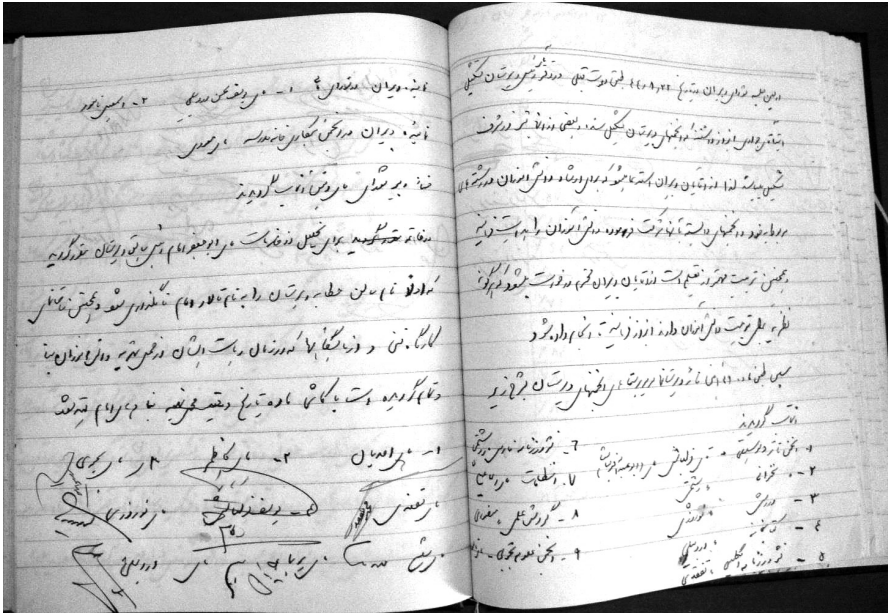

انتخاب مرحوم اردبیلی به عنوان سرپرست انجمن کتابخانه دبیرستان در مهر ماه ۱۳۴۵ - سند از آرشیو دبیرستان شریعی

شورای دبیران و تصمیم گیری در باره‌ی کتابخانه دبیرستان - سند از آرشیو دبیرستان شریعی

شورای جلسه دبیران در آبان ماه ۱۳۴۴ و نامگذاری سالن خطابه‌ی دبیرستان به نام تالار امام - سند از آرشیو دبیرستان شریعتی

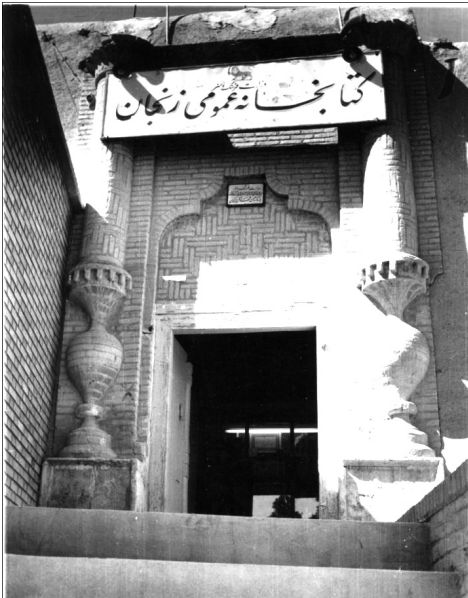
با این تفاسیر کتابخانه‌ی دبیرستان شریعتی زنجان به عنوان اولین کتابخانه‌ی آموزشی با نوین در زنجان با تاریخچه‌ی نزدیک به یک قرن، به مرور زمان دارای مخزنی انبوه از مکتوبات علمی و ادبی و ارزشمند قدیمی و کتب تاریخی و چندین جلد نسخه‌ی خطی نفیس با جلد چرمی و آرشیو نشریات قدیمی محلی^۱ و آرشیو مطبوعات سراسری از سال ۱۳۳۴^۲ با بیش از ۱۵ هزار جلد کتاب در مقوله‌های مختلف گردید.^۳

۱. گرچه در این سالها کتابخانه‌ی مذکور حال و روز خوشی ندارد، اما در این کتابخانه آرشیو نشریات قدیمی از جمله سری کامل نشریه‌ی اذر زنجان ارگان فکری و عقیدتی فرقه‌ی دموکرات کمیته محلی زنجان "۱۳۲۵-۱۳۲۴" وجود دارد.
۲. آرشیو روزنامه‌های کیهان - اطلاعات - تهران ژورنال و غیره بر اساس مشاهدات عینی راقمان این نوشتار.
۳. به نوشته‌ی شهاب زنجان این کتابخانه دارای کتاب‌های چاپ سنگی و ۵ جلد کتاب خطی به شرح زیر است: ۱- کتاب من لایحضره الفقیه که از طرف فردی به نام خلیل خان داوری در تاریخ ۱۳۳۰/۱/۱۵ به کتابخانه‌ی دبیرستان اهدا شده است. ۲- کتاب شرح کبیر از کتاب حج ۳- ریاض السالکین که شاید حدود ۲۰۰ سال قبل نوشته شده است. ۴- نژادهای انسان که توسط محمد مجد پزشکی کارمند دارایی زنجان نوشته و اهدا شده است. ۵- کتاب جلاء العیون که توسط شخصی به نام هادی بدیعی به این کتابخانه اهدا شده است. شهاب زنجان، ش ۴۱، اول دی ماه ۱۳۷۶

به گفته‌ی آقای حاج علی ذبیحیان^۱ در آن سال‌ها علاوه بر اهدا و وقف کتب زیادی از سوی میرزا مجید معروف به "سازده" به کتابخانه‌ی دبیرستان پهلوی، مدرسه‌ی فوق دارای کلکسیون تبره‌های یادگاری و مسکوکات قدیمی قابل توجه بود که معلوم نشد بعدها بر سر آن‌ها چه آمد؟!

دوران انقلاب

در تاریخ ۱۳۵۷/۹/۸ نمایشگاهی از وقایع مختلف انقلاب در کتابخانه دبیرستان پهلوی سابق برگزار گردیده بود. در دومین روز این نمایشگاه که متعلق به خانم‌ها بوده، نیروهای گارد شهربانی با ورود به دبیرستان و حمله به نمایشگاه مذکور... مبادرت به جمع‌آوری عکس‌ها و سوزاندن آنها کرده و بعضی‌ها را با خود بردند. دانش‌آموزان مدرسه در یک اقدام تلافی‌جویانه... در خیابان سعدی شروع به دادن شعارهای ضد حکومتی... و اقدام به قطع درختان... کرده و در ساعت ۳ بعد از ظهر کتابخانه‌ی سهروردی را به آتش کشیدند.^۲ و سپس با پرتاب سنگ و ایجاد راه‌بندان متعدد از عبور ماشین‌های آتش‌نشانی به منظور اطفای حریق در کتابخانه جلوگیری کردند.^۳

نمایی از کتابخانه‌ی عمومی
زنجان در خیابان سعدی (محل
فعلی ساختمان صدف تقاطع
خیابان زینبیه) که به همت
مرحوم حاج ابراهیم همتیان
گشایش یافت

۱. حاج علی ذبیحیان اولین شهردار و دومین مدیر کل آموزش و پرورش استان زنجان بعد از انقلاب اسلامی و مدیر عامل مؤسسه‌ی خیریه بیمارستان ولیعصر(عج) زنجان
۲. روزنامه‌ی اطلاعات، شماره‌ی ۱۷، ۱۵۷۵۳، دی ماه ۱۳۵۷، صفحه‌ی ۴
۳. مسعود بیات، انقلاب اسلامی در زنجان، ص ۴۰۳

آقای اردبیلی که ذکر خیرش رفت می‌گوید: "آن طوری که من شنیده‌ام، در موقع انقلاب سه تا وانت گذاشته بودند، همشان را [کتاب‌های کتابخانه‌ی دبیرستان پهلوی سابق] برده بودند و چیزی نمانده بود. زمان ریاست آقای خسروی بر دبیرستان بود... آقای کتابدار دبیرستان^۱ خیلی زحمت در تجهیز آن کشیده بود... ولی خوب اگر این کتابخانه [دبیرستان] تا امروز می‌ماند یکی از بهترین کتابخانه‌های شهر بود. البته این در تاریخ کشور ما بی‌سابقه نیست، در تاریخ کشور ما در بسیاری از انقلاب‌ها کتابخانه‌ها را از بین بردند، همان کتابخانه‌ی سهروردی را در انقلاب سوزاندند. البته من نمی‌دانم، ولی آقا عزتیان [همتیان] گفتند دو تا قرآن خطی آن جا سوخته است.^۲

با وجود همه این حوادث، اولین کتابخانه‌ی نوین آموزشگاهی زنجان، همچنان در سال‌های اخیر فعال بوده و تعداد زیادی کتاب و اسناد و مدارک قدیمی در آغوش خود داشته است. سزاوار اشاره و تقدیر می‌باشد که در طی همین سال‌های بعد از پیروزی انقلاب، کتابدار و کتاب‌شناس فقید آقای اکبر حدادی (متوفی ۱۳۸۶) مدتی در مقام متصدی کتابخانه دبیرستان شریعتی زنجان انجام وظیفه کرده و جهت پرباری کتابخانه تلاش‌ها نموده‌است.

روزنامه‌ی مردم نو در همین خصوص و در مطلبی تحت عنوان "بانگ الرحمن، تعطیلی و مرگ یک کتابخانه‌ی قدیمی در زنجان" می‌نویسد: ... تا [اکبر حدادی] بود در کتابخانه به روی دو جفت و نیم اهل کتاب این شهر باز بود. پس از آن مرحوم، در کتابخانه‌ی این دبیرستان، یک خط در میان باز بود تا این‌که اوایل سال جاری خبر رسید درب کتابخانه به دلیل نبود پست کتابدار در ساختار تشکیلات اداری دبیرستان برای همیشه بسته شده است و شایع بود که مقرر کرده بودند که کتاب‌های نفیس و نه چندان کم کتابخانه به نهاد کتابخانه‌های عمومی استان تحویل خواهد شد.^۳ ولی کیست که نداند درین گونه تحویل و تحول‌ها چه بسیار اسناد و مدارک و کتب نفیس یا

---

۱. احتمالاً متصدی کتابخانه‌ی داود محمدزاد بوده است. کتابچه‌ی شناسنامه‌ی دبیرستان پهلوی در سال ۱۳۵۵ - ۱۳۵۴، ص ۱۷.
۲. فرهنگ زنجان، شماره‌ی مسلسل ۱۹ و ۲۰، صص ۱۹ و ۲۰. سال ۱۳۸۳. ناگفته نماند در این واقعه تعدادی کتاب‌های خطی، چاپ سنگی، و... از بین رفت. در میان کتاب‌های سوخته شده کتابخانه سهروردی سه جلد قرآن خطی با قدمت ۳۰۰ و ۶۰۰ و ۹۰۰ ساله بوده که توسط حاج ابراهیم همتیان از روستاهای استان خریداری شده بود. حاج همتیان برخی کتاب‌های سوخته را در خانه با ششوار راست و ریس کرد و پس از ثبات اوضاع، آنها را تحویل کتابخانه داد. خلاصه شده از مصاحبه‌ی مرحوم آقای حاج ابراهیم همتیان با نشریه‌ی موج بیداری، شماره‌ی ۴، ۲۶ بهمن ماه ۱۳۸۲.
۳. شاید بتوان با در دسترس قرار دادن این کتابخانه برای عموم [در داخل مجموعه دبیرستان!] امکان استفاده سایر علاقه‌مندان را هم فراهم کرد. دبیرستان دارای آرشیو نشریات بسیار قدیمی است که متأسفانه امروز دیگر چندان اهمیتی به آن داده نمی‌شود. روند جمع‌آوری نشریات متوقف و نشریات قدیمی در محل نامناسبی نگهداری می‌شود. می‌توان با ایجاد

ناپدید می‌شوند یا در اثر سهل‌انگاری متولیان از اهمیت آثار، نیست و نابود می‌گردند. یا مثل دست نوشته‌های یکی از شاعران شهرمان سر از مغازه‌ی بقالی در می‌آورند. خاصه آن که بدانیم فهرست دقیق و معتبر و مستند نیز از کتب و اسناد و مدارک کتابخانه‌ی دبیرستان دکتر شریعتی در دست نیست یا هست و از چشم نامحرمان محفوظ و مکتوم است.^۱

مرحوم اکبر حدادی
آخرین کتابدار دبیرستان شریعتی

بانک نشریات و مجلات از این میراث قدیمی حفظ و نگه داری کرد. از روزگاران رفته حکایت، البرز خرم، عادل صمدی تبار، شماره‌ی ۳۶، صفحه‌ی ۷، دوازده مرداد ۱۳۸۵
۱. به تلخیص و بدون تصرف در نقل، مردم نو، رامین سلطانی، ۱۳۸۹/۱۲/۳

